

Koncernkontoret

Diarienummer: KUN 2018–00558

Datum: 2019-04-26

Remissversion

Kulturstrategi Västra Götaland – och regional kulturplan 2020–2023

Innehållsansvar: Koncernavdelning kultur

E-post: kultur@vgregion.se

Handläggare: Terese Anthin, Sofia Lubian

Innehåll

Förord.....	4
Kulturens infrastruktur.....	5
Regional kulturstrategi för Västra Götaland	5
Megatrender förändrar förutsättningarna	5
Fem vägledande perspektiv.....	7
Fem strategiska områden	8
Regional kulturplan för Västra Götaland	10
Kulturens värden för regional utveckling	11
Scenkonst	12
Gestaltad livsmiljö	17
Bild och form	19
Slöjd och hantverk	21
Natur- och kulturarv och kulturmiljö	22
Arkiv	24
Film och digitalt berättande	25
Litteratur och läsfrämjande	27
Regional biblioteksplan.....	28
Medier, medie- och informationskunnighet.....	31
Folkbildning.....	32
Kulturskola.....	34
Nationella minoriteter och teckenspråkiga	35
Fristad för yttrandefrihet	36
Kulturella och kreativa näringar och platsutveckling	37
Internationalisering	39
Kultur och hälsa	40
Idrott.....	42
Flernivåsamverkan för att möta utmaningar	43
Så ska strategin genomföras och följas upp	45

Samråd och samverkan grund för utveckling47

Hur strategin har arbetats fram.....47

Förord

Kulturens värden bygger attraktiva samhällen, gemenskap, företag, innovationer och god hälsa – men det är inte därför den finns. Den finns för att vidga vårt inre och påminna oss människor om att vi är en del i en större rörelse av rum och tid där vi hela tiden utvecklas.

Ett mynt har två sidor och detta dokument kan beskrivas som att den ena sidan betonar kultur och den andra demokrati. Båda är nödvändiga och tillsammans utgör de grunden för detta dokument. Västra Götalandsregionen har antagit en långsiktig vision om det goda livet. *Kulturstrategi Västra Götaland – och kulturplan 2020–2023* blir nu vårt gemensamma dokument som ska leda vårt arbete de kommande åren.

Två principer kan ses som vägledande. Den ena är armkroksprincipen som betonar vikten av att vi verkar tillsammans. För att strategin ska kunna genomföras behöver kommuner, civilsamhälle, institutioner, det fria kulturlivet, näringsliv och akademi, såväl som en rad olika myndigheter, samverka och sluta upp bakom idéerna. Det är tillsammans som vi kan uppfylla intentionerna. Den andra principen handlar om armlängds avstånd. Den bygger på idén om tillitsstyrning. Västra Götalandsregionen verkar för att ge förutsättningar och bistår med medel, medan krets- och kulturområdenas utveckling sker hos professionen. Det är kulturens utövare som driver den konstnärliga utvecklingen.

Kultur kan finansieras av olika parter, verksamheter kan ha varierande associationsformer, men det är helt klart att kultur alltid äger rum i en kommun. Därför blir också kommunens aktörer involverade. Västra Götalandsregionen vill vara kommunernas region – nära förhållanden mellan regionen och kommunerna är avgörande. Samtidigt knyter regionen också nationella och internationella kontakter. Tillsammans bildar vi ett lag som tar oss an utmaningen att ge invånare det goda livet och att stärka utvecklingen i Västra Götaland.

Strategin omfattar inte all utveckling, utan fokuserar på prioriterade förflyttningar som behöver genomföras i samverkan. Den är utformad för att ta höjd för det vi ännu inte känner till, liksom för förändringar och skiftningar i samhället. Kulturstrategin bygger på delaktighet. Den är ett resultat av flera dialoger och samråd med institutioner, det fria kulturlivet, civilsamhälle, kommuner samt kommunalförbund i Västra Götaland. Strategin är en färdplan för vårt gemensamma arbete med ambition att kulturen ska både nå och angå fler i Västra Götaland.

Kort om Västra Götaland

- Västra Götalandsregionens kulturbudget är den största regionala kulturbudgeten och Sveriges näst största efter statens.
- Västra Götalandsregionen satsade 685 kronor per invånare på kultur år 2017.
- Kommunerna i Västra Götaland hade en genomsnittlig nettokostnad för kultur à 1 115 kronor per invånare 2017, varav 450 kronor gick till bibliotek.

Kartbild kommer att infogas: Västra Götaland, kommuner, kommunalförbund

Begreppsdefinition

Konstnär: Professionella utövare och upphovspersoner inom alla konstområden.

Det fria kulturlivet: De organisationer och enskilda utövare som verkar professionellt inom konst och kultur utanför konst- och kulturinstitutioner.

Det ideella kulturlivet: Personer och organisationer som verkar inom konst och kultur på ideell (oavlönad) basis utifrån sina intressen.

Kulturpolitik: Politik som handlar om att främja ett levande och oberoende kulturliv. Inriktas på tillgång till konst, kultur och kulturarv och inbegriper politik för att främja delaktighet, interkulturell dialog och människors lust och motivation att ta del av och vara delaktiga i konst och kultur. Kulturnämnden värnar om att Västra Götaland ska vara en god miljö för konstnärer att leva och verka i samt för hållbara villkor för konstutveckling.

Beställar- och utförarmodellen: En styrmodell i Västra Götalandsregionen som innehåller de tre centrala begreppen **ägare** (regionstyrelsen, som ansvarar för helheten) **beställare** (kulturnämnden, som finansierar och anger riktning) samt **utförare** (de som genomför, exempelvis helägda regionala bolag, interna förvaltningar eller externa organisationer).

Principen om armlängds avstånd: Varken ägare eller beställare får fatta beslut om eller försöka styra över en utförare konstnärliga innehållsproduktion eller utformning. Utföraren ska kunna verka på behörigt avstånd från den politiska och förvaltningsmässiga makten.

Kulturens infrastruktur

En väl utbyggd och genomtänkt infrastruktur för kulturen bildar ett sammanhållande nät av kulturverksamheter i regionen. En av kulturnämndens uppgifter är att skapa en sådan infrastruktur. Detta ekosystem är inte statiskt utan bygger på förändring. Här finns variationer i placering, kompetens och storlek; i olika specialiteter, nischer och metoder. Mångfald är ett egenvärde i målet att skapa en kulturell infrastruktur. Då blir det också tydligare hur regionens kulturtillgångar är fördelade och enklare att se vad som behöver förstärkas

Bild kommer att infogas: kulturens infrastruktur

Regional kulturstrategi för Västra Götaland

Kulturstrategin är till för att skapa en gemensam syn på kulturlivet i Västra Götaland. Den beskriver vilka megatrender som påverkar kulturlivets utveckling, kulturpolitikens vägledande perspektiv och de strategiska områden som ger riktlinjer för hur kulturpolitiken ska genomföras.

Tillsammans med regionfullmäktiges årliga budget styr kulturstrategin regionala satsningar inom kulturområden 2020–2023. Kulturstrategin berör kommuner, kommunalförbund och aktörer i Västra Götaland och samspelar med kommunala kulturpolitiska dokument och satsningar. Den vägleder de organisationer som utvecklar och möjliggör kulturen.

Megatrender förändrar förutsättningarna

De globala megatrenderna berör alla delar av samhället, men är svåra att

påverka. De både begränsar och skapar möjligheter för det uppdrag som Västra Götalandsregionen har.

En digitaliserad värld

Den tekniska utvecklingen har revolutionerat hur människor kommunicerar med varandra och hur samhället fungerar ekonomiskt, socialt och – inte minst – kulturellt. Tillgången till musik, bilder och berättelser är omedelbar och outtömlig, men också svår att överblicka. Digitaliseringen förändrar både arbetsmarknaden och sociala beteenden. Människor kan organisera sig kring sakfrågor oberoende av geografi. Öppna data gör det lättare att kontakta myndigheter och att dela med sig av information. Individen får större möjlighet till egenmakt och handlingsutrymme eftersom hen både kan producera själv och ta del av det som har producerats av andra.

Samtidigt kommer den digitaliserade världen med baksidor. Människor som befinner sig utanför den digitala världen, på grund av exempelvis funktionsnedsättning eller ålder, blir isolerade från det omgivande samhället. Och även om digitala möjligheter minskar fysiska avstånd kvarstår behovet av mellanmänniska möten.

Ett förändrat klimat

Mänskligheten står inför ett existentiellt hot som kräver global samverkan av hittills aldrig skådat slag – förändringarna i klimatet. Klimathotet är svenskarnas största oroselement.¹ Konst- och kulturlivet kan mana till diskussion, skapa opinion och samla människor kring trenden. Inom konsten finns plats för många perspektiv, vilket blir centralt i sammanhanget. Här gör digitaliseringstrenden det möjligt för nya lösningar, exempelvis genom minskat resande och därmed minskade utsläpp. Det förändrade klimatet har också ökat intresset för återbruk och klimatsmarta designlösningar.

Ökade skillnader i samhället

De socioekonomiska skillnaderna i Västra Götaland ökar. Utlandsfödda och lågutbildade är särskilt utsatta grupper. Befolkningen blir större men antalet i arbetsför ålder lägre, vilket skapar utmaningar gällande kompetensförsörjning och skatteintäkter. Som konsekvens av detta finns det risk för framtida nedskärningar i kulturlivet. Trycket på sektoröverskridande samarbeten ökar.

Klyftor mellan land och stad, centrum och periferi, riskerar att växa till följd av ett ökat fokus på attraktiva städer. Ofrivillig ensamhet bland framför allt äldre ställer nya krav på sociala mötesplatser. En ökad andel barn och unga innebär en ökad efterfrågan på att uppleva och utöva konst och kultur. Gränsöverskridanden och kulturmöten kan här vara en del av lösningen – med kulturen som ett socialt kitt och konstens som uppmuntrar till nya perspektiv.

Trenderna skapar frågor för kulturen att besvara

Megatrenderna ger upphov till frågor som kulturpolitiken behöver ta ställning till. De lägger också grunden för de vägledande perspektiven för den regionala kulturpolitiken. Hur kan fler få möjlighet att vara delaktiga i allt det som konst och kultur har att erbjuda? Hur kan förutsättningar för ett levande kulturliv i hela regionen skapas, i både städer och

¹ Andersson, Ulrika, Carlander, Anders, Lindgren, Elina & Oskarson, Maria (red.). *Sprickor i fasaden: SOM-undersökningen 2017*. SOM-institutet: Göteborg. 2018

landsbygd? Hur kan konstens integritet och kritiska förmåga försvaras? Och hur kan de krafter som använder kultur till att ställa människor emot varandra bemötas?

Fem vägledande perspektiv

Människans kreativitet och innovationsförmåga tar upp en allt större del av vardag och arbetsliv. Möjligheten att uttrycka sig i olika former och på olika platser gör det tydligt att kulturen inte är ensidig, utan mångfaldig, föränderlig och växelverkande. Kulturpolitiken står inför utmaningen att både vidga sin träffyta och bli mer träffsäker. För att klara av det behövs tydligare vägledning och precisare uppdrag.

Fem perspektiv är vägledande för Västra Götalandsregionens kulturpolitik: demokratisk öppenhet, konstnärlig kvalitet, social relevans, ekonomisk potential och regional profilering. Tillsammans ska de fem perspektiven bidra till att invånarna i Västra Götaland kan delta i ett kulturliv som rör och berör just dem.

Västra Götalandsregionen ska de kommande åren vägledas av

Demokratisk öppenhet: att bidra till att skapa rättvisa förutsättningar för alla att delta i kulturlivet – som publik, deltagare eller genom eget skapande. Perspektivet om demokratisk öppenhet baseras på det nationella kulturpolitiska målet att alla ska ha rätt att delta i kulturlivet och FN:s konventioner om de mänskliga rättigheterna. Det kritiska samtalet hör till demokratins livsnerv, i rollen av ett ständigt pågående offentligt samtal som argumenterar, värderar och reviderar.

Konstnärlig kvalitet: att värna uppfattningen att kvalitet är ett föränderligt och ifrågasatt, men nödvändigt, mål för kulturpolitiken. Kulturpolitiken kan inte själv åstadkomma konstnärlig kvalitet, men den kan skapa bättre eller sämre förutsättningar för innovation och skapande. En av kulturpolitikens svåraste uppgifter är att vara observant på, och tillräckligt flexibel för att hantera, att det konstnärligt intressanta och nyskapande ofta dyker upp på oväntade ställen.

Social relevans: att bidra till att skapa livsmiljöer och verksamheter som upplevs som meningsfulla och stimulerande av de som lever och verkar i dem. Social relevans kan enbart skapas genom att involvera de berörda. Västra Götalandsregionen arbetar för ett kulturliv präglad av jämlikhet, hållbarhet, jämställdhet och mångfald, som värnar konstens egenvärde parallellt med de goda effekter som konst- och kulturuttryck har för samhällsutvecklingen.

Ekonomisk potential: att samverka med andra politikområden med medvetenhet om att kulturens ekonomiska betydelse inte bara ligger i vanligt företagande. Kulturen påverkar ett samhälles och en regions förmåga till utveckling, via såväl det fria kulturlivet som institutioner och föreningsliv. Det är viktigt med nya företag inom kulturbranschen, men lika viktigt är att öka kunskapen om kulturens utökade samhällsekonomiska roll. Att professionella konstnärer har rimliga ekonomiska villkor ska ses som samhällsinvesteringar snarare än som bidrag.

Regional profilering: att bidra till att ytterligare stärka Västra Götalandsregionen som kulturregion och särskilt framhålla vikten av delaktighet och kvalitet. Kulturellt intressanta platser attraherar både företag och turism, till gagn för platsutveckling. Det fria och det ideella kulturlivet kan vara lika viktigt för den regionala profileringen som exempelvis kulturhus, mässor, festivaler och konstbiennaler.

Fem strategiska områden

För att de vägledande perspektiven ska bli verklighet är fem strategiska områden av särskild vikt. De samspelar med de globala megatrenderna och Västra Götalandsregionens utvecklingsuppdrag. Till varje område hör konkreta insatser för hur regionen ska nå dit, och fokusområden som bara kan nå tillsammans med andra kulturverksamheter och kommuner.

Vidga deltagandet

Kulturen ska nå och angå invånarna. Västra Götalandsregionens ska, med utgångspunkt i mänskliga rättigheter, arbeta för ett kulturliv som präglas av jämlikhet, jämställdhet och interkulturell dialog. Se kultursatsningar som en del av demokrati- och bildningsarbete. Aktivt och långsiktigt motverka diskriminering och geografiska avstånd som hindrar eller försvårar för människor att delta i kulturlivet. Gör särskilda insatser för barn och unga. Betrakta barn och ungas kulturengagemang ur ett livslångt lärande/skapande-perspektiv. Undersöka den ideella kulturens roll för ett inkluderande kulturliv i samspel med det professionella kulturlivet.

Fokus 2020–2023: Öka deltagandet i kulturlivet och stärka barns rättigheter

Människor deltar i kulturlivet av olika skäl, med olika förutsättningar och intressen. Faktorer som kön, etnicitet, ålder, inkomst, utbildning, geografi och funktionsnedsättning påverkar fortfarande graden av deltagande. Förändringen går alltför långsamt, både sett till det egna skapandet och möjligheten att påverka den offentligt finansierade kulturen.² Kulturverksamheter behöver verktyg och metoder för ett jämlikt och vidgat deltagande. Interkulturell dialog är ett verktyg för att komma tillrätta med ojämlikt deltagande. Syftet med vidgat deltagande är att bidra till delaktighet och egenmakt samt att bygga en gemensam demokratisk kultur där alla har samma möjligheter att delta. För att uppnå syftet måste beställare och utförare ta hänsyn till faktorer som kan vara av betydelse för individens delaktighet i kulturlivet.

FN:s konvention om barnets rättigheter är lag i Sverige från och med den 1 januari 2020. Under strategiperioden behöver ett krafttag tas för barns rättigheter i kulturen. Dels i uppdragsprocesser, uppföljning och kunskapspridning, dels genom att verksamheter tydligt återkopplar till den politiska nivån. Verksamheter som ska fatta beslut och skapa åtgärder som berör barn ska alltid göra barnkonsekvensanalyser och prövningar av barnets bästa.

Gynna nyskapande

Konst och kultur ska ha förutsättningar att förnyas. Det kan innefatta konstnärligt innehåll, men även forskning, metodik, teknik och organisationsutveckling. Västra

² Jansson, Daniel och Wärnlöf Bové, Klara. Kulturvanor i Västsverige. I *En brokig gemenskap*, Ulrika Andersson och Annika Bergström (red.), 109–122. Göteborgs universitet: SOM-institutet, 2017.

Götalandsregionen ska främja förutsättningar för kreativt skapande, relevant forskning och innovativa metoder. Bidra till att förhållandet mellan kulturinstitutioner och det fria kulturlivet kommer till uttryck i produktiv och kreativ samverkan. Stimulera kulturuttryck som utmanar det nuvarande samhället och dess kulturliv. Ha beredskap för de genrer och uttryck vi ännu inte känner till.

Fokus 2020–2023: Stärka konstnärers villkor och erkänna ideella krafter

Stora institutioner i Västra Götaland försörjer hundratals konstnärer varje år. I den konstnärspolitiska utredningen från 2018 framkommer flera svaga punkter i hur den svenska kulturpolitiken hanterar konstnärers villkor såväl nationellt som regionalt och kommunalt.³ Konstnärer har en mycket svag inkomstutveckling och tar sällan del av socialförsäkringssystemet. Det strategiska området att gynna nyskapande rimmar väl med de konstnärspolitiska målen som lyfter fram konstens frihet, egenvärde, kvalitet och principen om armlängds avstånd. Särskilt målet att fler politikområden tar ansvar för konstnärernas villkor är relevant för området.

Den ideella kulturens utövare skänker kreativ kraft, sammanhållning och positiva sociala effekter till städer och orter. Samarbeten med det professionella kulturlivet skapar fler arbetstillfällen. För att öka deltagandet och därmed gynna nyskapande är det viktigt att främja och lyfta det ideella kulturlivet. Under strategiperioden ligger särskilt fokus på tillgängliga lokaler, insatser för vuxna ideella utövare och samarbeten mellan det ideella kulturlivet, det professionella kulturlivet och offentliga aktörer. För att uppnå det måste olika administrativa nivåer samverka.

Utveckla kapaciteter

Den regionala nivån passar bra i rollen att inspirera till samverkan och lösningar över sektorer. Västra Götalandsregionen ska samla och samordna förmågor i regionens kulturliv. Inspirera till och understödja samverkan mellan den kulturella infrastrukturens olika aktörer: kommuner, verksamheter och deltagare. Utveckla kulturlivet genom ekonomiskt stöd, kunskapsförmedling och nätverkande. Bidra till metodutveckling inom samhällsplanering som, med utgångspunkt från lokalsamhällets behov och resurser, stärker kulturens möjligheter.

Fokus 2020–2023: Samverka över politikområden

För att nå de högt ställda målen om deltagande och hållbarhet i kulturlivet måste olika politikområden samverka. Först då kan kulturpolitiken föras med ett regionalt helhetsperspektiv. På såväl regional, nationell som internationell nivå finns det behov av att bygga upp en gemensam kunskap tillsammans med offentliga organisationer, näringslivet, det fria kulturlivet och det civila samhället.

Nyttja tekniken

Digitaliseringen skrider över traditionella gränser mellan de som skapar och de som tillägnar sig kultur. Västra Götalandsregionen ska använda digitaliseringens revolutionerande möjligheter vad gäller skapande, förmedling av och deltagande i konst- och kulturlivet. Utveckla de digitala kompetenserna. Driva utvecklingen framåt, inte minst inom områden där omvärlden kräver nya kunskaper och kompetenser.

Fokus 2020–2023: Stärka den digitala kompetensen

³ SOU 2018:23, Konstnärspolitiska utredningen, *Konstnär – oavsett villkor?*

Att främja ett brett deltagande och utövande av kultur och samtidigt stödja innovation, nyskapande och konstnärlig spets är fundamentet i den regionala kulturpolitiken. Digital kompetens behöver stärkas inom alla konst- och kulturområden. Digitalisering är ett verktyg för konstnärlig utveckling, tillgänglighet och delaktighet för såväl ideell som professionell kulturverksamhet. Att digitalisering ska vara ett medel och inte ett självändamål står i centrum för kulturpolitiskt agerande på området. Förändringar kopplade till digitalisering och upphovsrätt utmanar förutsättningarna för de professionellt verksamma. De är också ett medel för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta i kulturlivet i högre grad.

Öka internationaliseringen

När personer med olika bakgrund och erfarenheter blir delaktiga i kulturlivet utvecklas och berikas kulturen. Västra Götalandsregionen ska vidga och fördjupa kulturutbytet. Vara en del i att motverka främlingsfientlighet och att arbeta med och för interkulturell dialog. Det gäller enskilda konstnärer och festivalers verksamhet, men också genom kunskapsutbyte och fortbildningsinsatser i samverkan med internationella parter. Verka för ett öppet och nyskapande kulturliv via internationella nätverk och organisationer och via dessa öka den europeiska finansieringen. Genom interkulturella insatser uppmärksamma att Västra Götaland omfattar hela världen och på så vis berikas och utvecklas.

Fokus 2020–2023: Ta tillvara befintliga kontakter och kunskaper

Att på ett strategiskt sätt möta konstnärers och kulturutövares behov av internationalisering, stärka de internationella kontakter som redan finns hos organisationer och kommuner, bättre nyttja existerande internationella nätverk och med kulturens hjälp bidra till den regionala påverkansagendan.

Regional kulturplan för Västra Götaland

Kulturplanen visar Västra Götalandsregionens långsiktiga prioriteringar för att uppnå de nationella kulturpolitiska målen. Den är ett verktyg för dialog och samverkan med andra aktörer inom de konst- och kulturområden som regionen vill ska utvecklas. Den fungerar också som grunden för Västra Götalandsregionens förhandlingar om statliga medel via kultursamverkansmodellen.

De konst- och kulturområden som är aktuella är scenkonst (teater, dans, samtida cirkus och musik), gestaltad livsmiljö, bild och form, slöjd och hantverk, natur- och kulturarv och kulturmiljö, arkiv, film och digitalt berättande, litteratur och läsfrämjande, regional biblioteksplan, media- och informationskunnighet, folkbildning, kulturskola, nationella minoriteter och teckenspråkiga, fristad för yttrandefrihet, kulturella och kreativa näringar och platsutveckling, internationalisering, kultur och hälsa samt idrott. Fokus ligger främst på de förflyttningar som ska göras i relation till de utmaningar respektive konst- och kulturområde står inför. Därför kan inte alla goda exempel på kulturverksamheter i Västra Götaland nämnas.

Varje konst- och kulturområde avslutas med ett antal punkter som visar hur Västra Götalandsregionen prioriterar under strategiperioden. Prioriteringarna är baserade på behov

som blivit tydliga via statistik, i rapporter och från kulturlivet och kommunerna i dialoger och samråd. Prioriteringarna är inte ekonomiskt viktade – det bestäms i den årligt beslutade detaljbudgeten.

Vilka verksamheter som får stöd av kulturnämnden står i särskild bilaga.

Kulturens värden för regional utveckling

För att tillsammans driva samhällsutvecklingen är det viktigt med bred samverkan mellan politikområden. Inom regional utveckling samverkar kulturen bland annat med mänskliga rättigheter, folkhälsa, kollektivtrafik, näringsliv, forskning och utbildning. Kulturen har starka kopplingar till dessa områden och därmed till samhällets utveckling.

Västra Götalandsregionens kulturpolitik sammanstrålar med de nationella kulturpolitiska målen. Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling. För att nå målen är det viktigt att beakta kulturen ur olika perspektiv – kulturens egenvärde, kultur som skapar synergier, som ökar livskvalitet, som en tillgänglighetsfråga och som en del i hållbar utveckling.

Kultur som skapar synergier för hållbara samhällen

FN:s *Agenda 2030* med 17 utvecklingsmål strävar till att utrota fattigdom och hunger, minska människans påverkan på miljö och klimat, bekämpa ojämlikheter inom och mellan länder samt bygga fredliga, rättvisa och inkluderande samhällen. Mål elva nämner specifikt att skydda och trygga kulturarvet för att uppnå hållbara samhällen. De globala utvecklingsmålen bildar ett fundament för kulturens del i den regionala politiken som helhet. De visar hur vi genom samverkan kan skapa synergier, såväl i en nationell, europeisk som global kontext.

Kultur som ökar människors livskvalitet

Rapporten *Lycka för fler* beskriver hur utvecklingspolitiken kan främja ett samhälle med lycka och välmående i fokus. Bland annat betonar rapporten att ”ett samhälle där relationer mellan människor fungerar väl och som har fokus på vad människor gör tillsammans snarare än vad de äger eller hur mycket varor de konsumerar blir i slutändan ett lyckligare samhälle. [...] Det generella fokus som finns på ett aktivt liv, föreningar, gemenskap, kultur, event, en meningsfull fritid, etc. i Västra Götaland är också i detta perspektiv viktigt.”⁴

Det goda livet är visionen för Västra Götalands utveckling på lång sikt. Visionen är framtagen gemensamt av Västra Götalandsregionen, kommunerna inom de fyra kommunalförbunden och representanter från akademi, näringsliv, arbetsmarknadsorganisationer, statliga organ med flera. Regionfullmäktige antog visionen år 2005. I visionen är kultur ett av fem fokusområden för ett hållbart samhälle. Visionen slår fast att kulturen har betydelse för den enskildes livskvalitet och är viktig för regional utveckling och tillväxt.

⁴ VGR Analys. *Lycka för fler*. 2019.

En god hälsa är ett annat fokusområde i visionen. I Västra Götalandsregionens strategi för omställningen av hälso- och sjukvården ingår det att fokusera på kvalitetsdriven verksamhetsutveckling som en del i att uppnå fokusområdet.⁵ Kopplingarna mellan god hälsa och kultur finns främst via metoder för och värdet av interkulturell dialog och mellanmänniska möten, samt området kultur och hälsa.

Kultur som en tillgänglighetsfråga

Invånare och besökares mobilitet är en förutsättning för ett levande och tillgängligt kulturliv. Det regionala trafikförsörjningsprogrammet⁶ och kultur har invånarens rättigheter och myndighetens skyldigheter som gemensam grund. Målet att öka deltagandet i kulturlivet hindras i många fall av geografiska avstånd och bristande kommunikationer. Framför allt drabbas människor med olika funktionsnedsättningar från att ta sig till aktiviteter och upplevelser.

Kultur som en del i tillväxt

Strategin för tillväxt och utveckling i Västra Götaland berör kulturnämndens ansvarsområden inom framför allt kulturföretagande, utbildning, hållbar utveckling och vidgat deltagande.⁷ En ny regional utvecklingsstrategi tas fram i bred samverkan för perioden 2021–2030.

Kultur med respekt för alla

Kulturen i Västra Götaland ska utgå från allas rätt att delta i kulturlivet oavsett bakgrund, kön, könsidentitet, etnicitet, religion, socioekonomisk status, bostadsort, ålder, sexuell läggning, könsidentitet eller funktionsnedsättning. Kulturen har uppmärksammats för det ojämlika maktförhållandet som råder mellan kvinnor och män. Med anledning av de trakasserier som synliggjorts i och med #metoo, så krävs det ett extra fokus på att aktivt motverka de maktstrukturer som ger upphov till att kvinnor utsetts för kränkningar och övergrepp.

Västra Götalandsregionen ska medverka för att skapa arbetsmiljöer och sammanhang där respekt råder och där vi inte accepterar några former av diskriminering och trakasserier.

Scenkonst

Scenkonsten består av flera konstformer som fungerar som platser för debatt och offentligt samtal, som fria forum för normkritik och ifrågasättande. Konstformerna har en stark demokratisk grund. I detta dokument är scenkonsten indelad i teater, dans, samtida cirkus och musik.

För att värna den befintliga publiken och hitta nya publikgrupper behöver scenkonsten bli mer tillgänglig samtidigt som det konstnärliga uttrycket är starkt. Den utveckling av scenkonsten som Västra Götalandsregionen kommer stödja de kommande åren ska främja såväl det konstnärliga uttrycket som produktionsmöjligheter och metoder för att tillgängliggöra scenkonsten.

⁵ Västra Götalandsregionen. *Strategi för omställningen av hälso- och sjukvården*. 2017.

⁶ Västra Götalandsregionen. *Regionalt trafikförsörjningsprogram Västra Götaland*. 2016.

⁷ Västra Götalandsregionen. *Västra Götaland 2020 – strategi för tillväxt och utveckling i Västra Götaland 2014–2020*. 2013.

Både den fria professionella scenkonsten och de regionala institutionerna ska med sina förutsättningar bidra till konstnärligt utforskande, deltagande och samarbeten. Det kan till exempel vara via samproduktioner eller delning av resurser. Kommuner och andra lokalhållare ska göra scener och andra spelplatser mer tillgängliga. Det kan till exempel vara genom att arbeta med metodutveckling av kringaktiviteter som öppnar upp för nya sätt att närma sig teatern, eller att göra scenkonstproduktioner tillgängliga för människor med funktionsnedsättning eller som talar ett annat språk än svenska.

Scenkonsten har stor potential att bidra till en hållbar utveckling, dels genom att erbjuda ett socialt sammanhang och konsumtion av upplevelser, dels genom att skapa nya berättelser och gestaltningar av samtiden och framtiden. Kreativa kluster och produktionsplatser där nya idéer och samarbeten kan uppstå är en förutsättning för konstnärlig verksamhet. Risktagande, handlingsutrymme och utbyten mellan genrer bidrar till utveckling. En utmaning är att i samarbete med kommuner och det civila samhället främja scenkonstens roll i samhällsplanering och -utformning.

För information om vilka organisationer och institutioner som får stöd av kulturnämnden inom området, se bilagan Kulturnämndens stöd och uppdrag.

Prioriteringar inom scenkonsten är att

- **vidga möjligheterna för alla invånare att uppleva en mångfald av scenkonst via turnéer och fast scenkonstverksamhet genom att utveckla stödfunktioner samt genom att förstärka infrastrukturen av spelplatser och arrangörer**
- **fördjupa och skapa nya samarbeten mellan scenkonstinstitutioner och det fria kulturlivet genom att utforma arbetsmodeller för resursdelning, samproduktion och kunskapsöverföring.**

Teater

Teatern har genom historien återberättat och tillgängliggjort myter och sagor. Den har underhållit makteliter och ifrågasatt densamma. Allt sker genom ett tyst kontrakt mellan skådespelare och publik där fantasin vinner över misstron, där det är möjligt att förflyttas genom tid och rum.

Idag når de fria professionella teatergrupperna regionens alla kommuner med sina föreställningar. De är av stor betydelse för tillgången till teater, framför allt för barn och unga. Regionala teaterkonsultenter, riksteaterföreningar och arrangörsstöd spelar också en roll i att barn och vuxna kan uppleva teater av hög kvalitet. Det ideella engagemanget som upprätthåller teaterföreningar på mindre orter är ovärderligt för att nå ut med föreställningar.

Det finns dock utmaningar – bland annat hur ekonomisk långsiktighet ska tryggas och hur nya publikgrupper ska nås och angås. Att bygga fler kontaktytor nära invånarna och att uppmuntra till genreöverskridande samarbeten kan förbättra förutsättningarna att sprida teater i regionen. Även kartläggningar av teaterlivet i regionen, nya modeller för turnéläggning och en översyn av scener och lokaler samt deras tillgänglighet är väsentliga för att fortsatt säkra tillgången till teater.

Västra Götalandsregionen huserar Sveriges enda turnerande scenkonstinstitution för barn och unga, Regionteater Väst. De spelar en fortsatt stor roll i att öka delaktigheten för unga i

kulturlivet, inte minst efter att barnkonventionen blivit lag. Västra Götalandsregionen äger också GöteborgsOperan som, genom sin omfattande konstnärliga verksamhet, internationella räckvidd och Skapa-avdelning, ska bidra till scenkonstens utveckling och tillgänglighet.

Scenkonstens värde består delvis i att den är i realtid och förgänglig. Detta står i kontrast till en digitaliserad värld, där upplevelser går att ta del av var och när som helst, och dessutom dokumenteras för eftervärlden. De digitala medierna blir dock bättre på att förmedla livekänslan. Scenkonstaktörer hittar verktyg för att kommunicera och navigera i en digital värld. En utmaning är att utveckla det konstnärliga utforskandet inom digital teknik och att göra scenkonst tillgängligt genom exempelvis streaming på nya spelplatser och överenskommelser med aktörer inom digitaliseringsområdet.

Prioriteringar inom teater är att

- **tillgängliggöra och sprida teater i hela regionen genom att utveckla turnéverksamheten med fokus på professionell teater för barn och unga, i samverkan med institutionerna, de fria grupperna och arrangörsföreningar**
- **medverka till den digitala utvecklingen och öka tillgängligheten till teaterproduktioner genom samarbeten med organisationer med kompetens inom tillgänglighet och teknik.**

Dans

Dansen har genom hela mänsklighetens historia haft stor betydelse i livets olika situationer. I religiösa ritualer och ceremonier, som konst och underhållning, som folk- och sällskapsdans och som motion eller friskvård.

Trots regionens rika dansliv, med bland annat ett av Europas främsta danskompanier på GöteborgsOperan, har danskonsten en svagare ställning än övrig scenkonst. Framför allt utbudet för barn och unga är svagt. Utanför de större städerna saknas det en sammanhängande och hållbar infrastruktur av scener, arrangörer och turnésamordning. Det pågår en satsning på dansscener utanför Göteborg, som har ökat intresset för danskonst hos nya publikgrupper.

Bland barn och unga är dansen en folkrörelse – mängden semiprofessionella unga dansaktörer i regionen ökar. Västra Götalandsregionen äger Sveriges enda institution med uppdrag att producera turnerande dans för barn och unga, Regionteater Väst.

För strategiperioden är utmaningarna för det första att organisera en stödjande, kontinuerlig och långsiktig infrastruktur, och för det andra att stärka invånarnas, inte minst barn och ungas, delaktighet genom satsningar på att samordna turnéer och residensverksamhet.

2018 tillsatte Västra Götalandsregionen och Göteborgs stad en utredning om samverkansförutsättningar för en produktionsmiljö för dans. Ett av förslagen är en gemensam produktionsplattform för professionella danskonstnärer, studenter och grundskoleelever. En sådan plattform skulle fungera som ett nav som ger arbets- och visningsmöjligheter för dansen i regionen, växlar upp andra pågående danssatsningar och stärker mobilitet och samverkan mellan dansscener i regionen. Processen fortsätter under strategiperioden.

Samtliga påbörjade och planerade satsningar är varandras förutsättningar för att åstadkomma förändrade arbetsvillkor för danskonstnärerna och stärka dansen konstnärligt, nationellt och internationellt.

Prioriteringar inom dans är att

- **öka barns och ungas tillgång till dansverksamhet genom att stärka samarbetet mellan arrangörer, kommuner, institutioner och det fria kulturlivet**
- **verka för att etablera en produktionsmiljö för de fria professionella dansaktörerna samt för en masterutbildning i koreografi på Göteborgs universitet.**

Samtida cirkus

Samtida cirkus, även kallad nycirkus, är en konstform som rymmer många uttryck. Här samsas exempelvis akrobatik, mimning, jonglering och eldkonst. Den samtida cirkusen är fysisk och visuell, samtidigt som den korsar språk- och generationsbarriärer.⁸ Den kan öppna dörrar till annan scenkonst genom sin potential att locka ny publik.

I Sverige har den samtida cirkusen vuxit kraftfullt de senaste decennierna, med sitt nav i Stockholmsområdet.⁹ Det är dock en tydligt internationell konstform. Cirkusartister med bas i Sverige är i hög grad verksamma utomlands, eftersom antalet speltillfällen i Sverige är begränsade. För att motverka att professionella cirkuskonstnärer flyttar från landet behövs speltillfällen på alla nivåer och på fler platser. Även undervisning på fler platser behövs för att utbilda fler cirkuskonstnärer.

Antalet scener och kompanier för samtida cirkus uppskattas till runt 70 i hela landet. Göteborgs Dans- och Teaterfestival har presenterat samtida cirkus sedan många år och har ett uppdrag att öka sin regionala spridning. Initiativ som Nycirkusfestivalen i Rydal och Cirkusladan i Mariestad skapar spel- och mötesplatser för både publik och utövare. Nya scener är under uppbyggnad i Vara och Uddevalla med ambitionen att kunna visa mer tekniskt krävande föreställningar för en större publik. Arrangörer av samtida cirkus sammanfaller ofta med arrangörer av annan scenkonst. Fortbildning och stöd till befintliga arrangörer är därför en värdefull investering.

Tillgängliga och ändamålsanpassade lokaler för repetition och föreställning är få. De scener som kan ha plats för samtida cirkus behöver inventeras. Dels för att främja nätverkande dem emellan, dels för att underlätta turnéläggning och samordning. Att inrätta en cirkuskonsulenttjänst har varit framgångsrikt för utvecklingen av samtida cirkus i Stockholmsregionen, och kan vara en möjlig väg framåt även i Västra Götaland.

Prioriteringar inom samtida cirkus är att

⁸ Sjöström, Eric. *Länskulturfunktion för samtida cirkus – en utvärdering*. Rapport/Stockholms läns landsting, 2018.

⁹ Kulturrådet. *Professionell samtida cirkus – en kartläggning*. Stockholm, 2017. Tillgänglig: http://www.kulturradet.se/sv/publikationer_/Professionell-samtida-cirkus--En-kartlaggning/ (Hämtad 2019-04-02)

- **utöka den pedagogiska cirkusverksamheten i flera kommuner i samspel med strategin för ungas fysiska aktivitet och Västra Götalandsregionens kraftsamling inom fullföljda studier**
- **stödja initiativ som utvecklar den samtida cirkusens uttryck, spridning och etablering i Västra Götaland.**

Musik

Musik har varit en del av människans skapande i urminnes tider och kommer sannolikt att fortsätta vara det i framtiden. Inom musiken ryms många olika yttringar och former. Musik kan skapas på många olika sätt, exempelvis genom att sjunga, spela instrument eller på elektronisk väg.

Musiklivet i Västra Götaland är stort och mångfacetterat. Utövare inom olika genrer sprider musik till invånarna alla dagar i veckan. Många människor sjunger i kör, spelar i band eller producerar musik i hemmet. Under sommarhalvåret sjuder festivallivet både i städer och på landsbygd. Deltagare i alla åldrar skapar musik i kommunernas kulturskolor och i studieförbundens replokaler. De regionala musikinstitutionerna drar stor publik och blir en fast eller tillfällig arbetsplats för många musiker och sångare. Möten mellan de många musiktraditioner som finns representerade i regionen skapar nya konstnärliga uttryck. Regionala nätverk inom flera genrer fungerar som plattformar för sammanhang och kunskapsutbyte.

Att överbrygga ojämlikheter mellan genrer, bostadsorter, kön och ekonomiska villkor är en prioriterad fråga de kommande åren. Utredningen *Musiken i Västra Götaland* formulerar ett antal förslag för att öka tillgång till livemusik och säkra musikalisk bredd.¹⁰ Ett förslag är att satsa på musikutveckling i samverkan med lokalsamhällen i så kallade noder. Där kan residens, community-arbete, publika arrangemang och konstnärlig praktik utveckla såväl musikkonstnären som lokalsamhället. Men för att föra musiken närmare publiken behöver arrangörsledet bli starkare. Det kan göras genom att utveckla ett antal platser, med insatser för stärkt och vidgat arrangörskap, och att fortsätta främja samarbeten mellan institutionerna och det fria musiklivet.

Företrädare för det fria musiklivet¹¹ har identifierat ett behov av insatser för utövare och arrangörer inom pop- och rockgenrer¹² med flera. Under de kommande åren ska Västra Götalandsregionen fokusera på den musik som inte är kommersiellt självgående, genom exempelvis riktade stöd till mindre och medelstora arrangörer, framför allt utanför storstäderna.

Relationen mellan arrangörsledet och den levande musiken är avgörande för en musikalisk mångfald på regionens scener. Lika viktiga som institutionernas jämställdhetsplaner är insatserna för att kompetensutveckla fria arrangörer, producenter och andra aktörer för att säkerställa likvärdiga och jämställda förutsättningar att spela och uppleva musik. De fria arrangörernas villkor behöver stärkas. Ungt arrangörskap och jämställdhet behöver vara ett fokusområde för att bidra till återväxten i hela regionen.

¹⁰ Sjöström, Eric. *Musiken i Västra Götaland – En rapport om framtida möjligheter*. 2016.

¹¹ Svensk Live och Studieförbundet Väst. *Maktens musik – En vitbok om popmusiken och den svenska kulturpolitiken*. Östersund, 2017.

¹² Med pop/rock-musik menas här de genrer som åtskiljs från konstmusik, jazzmusik och folkmusik.

Att satsa på barns och ungas musikutövande är ett sätt att samtidigt vidga deltagande och gynna nyskapande. Särskilda programaktiviteter för barn uppmuntrar till eget skapande. Dessa ökar stadigt i regionen, till exempel genom Göteborgs Symfonikers samarbete med El Sistema.¹³ Då musik är en populär uttrycksform bland unga är det viktigt att fortsätta stödja och inspirera till ungas musicerande och delaktighet – genom kulturskola, folkbildning, talangutveckling, ungdomsorkestrar och inte minst främjandeverksamhet för ungas egna utövande. Västra Götalandsregionen ska vara med och utveckla ett talangcentrum för klassisk musik, med ambition att nå unga musiker från olika bakgrunder och få internationell dragningskraft. Målet är att tydligare koppla samman hela ekosystemet för musikutövande, från prova-på till professionalisering.

Det fria musiklivet efterfrågar att de befintliga regionala stödfunktionerna kompletteras med kompetens och stöd inom projektledning, turnéläggning och marknadsföring för att bättre möta deras behov.¹⁴

En ökad rörlighet genom interregionala samarbeten, internationella utbyten och export bidrar till att utveckla musiken i regionen. Många musiker, arrangörsnätverk och festivaler verkar kontinuerligt på en internationell arena. Westside Music Sweden är sedan 2019 regionens musikexportkontor för artister och mindre bolag inom pop/rocksektorn. De bidrar till att stärka Västra Götaland som musikregion med förgreningar ut i världen. För att fortsätta utveckla musiken är det viktigt med insatser för att kompetensutveckla konsert- och festivalarrangörer, producenter och musiker inom internationalisering.

Prioriteringar inom musik är att

- **bidra till musiklivets professionalisering genom att förstärka regionala stödfunktioner och möta behov av projektledning, internationalisering och konstnärlig utveckling**
- **grundlägga goda förutsättningar för nya generationer av utövare genom att tydligare knyta samman kretsloppet mellan basutbildning, vidareutbildning och talangutveckling.**

Gestaltad livsmiljö

Gestaltad livsmiljö är den skärningspunkt där arkitektur, design och form möter de som ska leva i miljöerna. Människors liv påverkar och påverkas av hur omgivningen är utformad, såväl i det offentliga rummet som i hemmet. Området rör allt från byggande och stadsutveckling till designmetodik och form- och materialkunskap.

De nationella miljömålen och målen för hållbara städer spelar en avgörande roll för utvecklingen av gestaltade livsmiljöer. Inte bara när det gäller ny- och ombyggnation, utan också hur det kan bidra till nya livsstilar som inte belastar miljön. För just gestaltad livsmiljö finns också egna mål om att arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle, där alla får förutsättningar att påverka hur den gemensamma miljön ska utvecklas.

¹³ Västra Götalandsregionen. *El Sistema, Sagofojé och Kan själv! – Kartläggning av kulturinstitutioners arbete för barn i Västra Götaland*. 2018.

¹⁴ SOU 2018:23.

En av de stora samhällsutmaningarna är minska klyftorna mellan stad och landsbygd. I den utmaningen är både regioner och kommuner centrala. Regioner och kommuner har den nära relation till invånare, organisationer och folkrörelser som är nödvändig för att idéerna om gestaltad livsmiljö ska kunna genomsyra samhället.

I Västra Götaland finns en rad aktörer som måste samverka för att främja en hållbar stads- och landsbygdsutveckling. Det finns också ett nätverk med arkitektur- och designpedagoger som har kompetens att arbeta med arkitektur, planering och designprocesser tillsammans med barn och unga. Först och främst gäller det att förbättra samspelet mellan kommuner, kommunalförbund och region när det kommer till att planera och bygga. En utgångspunkt är den redan bebyggda miljön och hur dess värden bäst kan tas tillvara innan eventuella beslut om rivning och nybyggnation. Det handlar också om att beakta äldre bebyggda miljöer som en social och ekonomisk resurs – om att förstärka fokus på återbruk och cirkulär ekonomi och förbättra kunskapsunderlaget för att ta tillvara kulturmiljön. Många kommuner poängterar särskilt vikten av interkommunal samverkan och processledning i översiktsplaneringen för att tänka nytt, djärvt och hållbart. De regionala verksamheterna kan bidra till att utveckla arbetsmetoder för hur kulturen ska komma in i ett tidigt skede och hur arkitekter, designers och planerare kan utveckla den gestaltade livsmiljön inte minst på mindre orter.

Kommunerna lyfter särskilt behovet av ökad kunskap kring offentlig konst: enprocentregeln¹⁵, upphandling och juridiska aspekter. Hos regionala verksamheter, centrumbildningar och kollektivverkstäder finns stor erfarenhet och kunskap om att arbeta med offentlig konstnärlig gestaltning. Med bättre samordning kan den offentliga gestaltningen bli mer betydelsefull och angå fler människor med olika bakgrund.

Boendemiljöerna och den offentliga miljöns roll för att motverka segregation är en fråga som måste stå högt på dagordningen. Misstron mot samhällets förmåga att lösa bostadsfrågan har ökat.¹⁶ Arkitektur, form och design kan inte ensamt motverka segregation, men kan mildra dess konsekvenser och bidra till meningsfulla miljöer och mötesplatser för fler.

Västra Götalandsregionen har i flera år satsat på hållbarhetsfrågor inom designområdet med *Klimat 2030* och programmet *Design för en hållbar livsstil*. Programmet ska underlätta för människor att leva mer klimatsmart och uppmuntra till förändrade konsumtionsmönster. Folkbildningen har en viktig uppgift i att stärka invånarnas egenmakt i frågor som rör boende och vardagsmiljö, men också som inspiration för att välja klimatsmarta lösningar och en hållbar livsstil. Tillsammans med medlems- och intresseorganisationer kan folkbildningen öka invånarnas förmåga att ställa om till en hållbar livsstil, uppmuntra till själv-lösningar och bidra till nytänkande i frågor om att stärka makten över boende och miljö. Genom projekt som främjar deltagardriven design kan förståelsen för designens betydelse och funktion öka. En utmaning är att prova, samla och sprida metoder för medborgardialogens betydelse för stadsutveckling genom pilotprojekt i bostadsområden och offentliga miljöer.

¹⁵ Enprocentregeln är principen att en (1) procent av den samlade kostnaden vid offentligt finansierad ny-, om- och tillbyggnad ska gå till konstnärlig gestaltning.

¹⁶ Västra Götalandsregionen. *Vår bästa tid är nu? Regionrapport 2018 – hållbar utveckling i Västra Götaland*. 2018, s. 7.

För information om vilka organisationer och institutioner som får stöd av kulturnämnden inom området, se bilagan Kulturnämndens stöd och uppdrag.

Prioriteringar inom gestaltad livsmiljö är att

- **utveckla inkluderande arbetsmetoder och stärka interkommunal samverkan som bidrar till delaktighet och hållbara livsmiljöer i hela Västra Götaland**
- **samordna rådgivning och resurser kring offentlig konstnärlig gestaltning för att i samarbete med kommunerna göra de offentliga miljöerna till mötesplatser för alla invånare.**
- **öka invånarnas egenmakt och engagemang för en hållbar livsstil genom pilotprojekt, att främja interkulturell dialog och deltagande samt inspirera till förändrade konsumtionsmönster**

Bild och form

Bilden och seendet är centrala i vår samtid. Bild- och formkonsten möter oss i en lång rad material, tekniker, traditioner och uttryck – den är visuell och taktil, konceptuell och materialbaserad, genreöverskridande och traditionsbärande. Den möter oss som konst- och bruksföremål, som unik eller mångfaldigad produkt.

Utövarna inom bild och form – exempelvis bildkonstnärer, fotografer, konsthantverkare, formgivare och designer – arbetar under delvis olika förhållanden. Den statliga utredningen *Konstnär – oavsett villkor?* uppmärksammar att bildkonstnärerna och konsthantverkarna ligger lägst i lönelistan av alla konstnärer.¹⁷ Utredningen pekar bland annat på behovet av inkomstgrundade ersättningar, en angelägenhet även för den regionala kulturpolitiken.

Bild- och formkonsten möter lika ofta sin publik i det offentliga rummet som på museer, i konsthallar och i gallerier. Allt fler konstinstitutioner arbetar också pedagogiskt utanför de egna väggarna. I Västra Götaland finns flera konstinstitutioner med regionala uppdrag. De lokala förutsättningarna för att sänka trösklarna till samtida konst och stimulera en konstpublik varierar. På orter med konstmuseer, konsthallar, kulturhus och gallerier (kommersiella eller konstnärsdrivna) kan besökarna komma i direkt kontakt med konsten genom utställningar och pedagogisk verksamhet. På övriga orter kan besökarnas kontakt ske genom konstföreningarnas arbete genom den offentliga konsten, konstrundor, konstbiennaler eller genom konsten på sjukhus och vårdcentraler. Även kommunernas intresse för offentlig konst har stadigt ökat. Idag finns en rad initiativ med street art- och skulpturbiennaler, skulpturutbyten och pedagogisk verksamhet i bostadsområden som går att utveckla vidare.

Konstmuseers och konsthallars har en stor betydelse som arenor för att testa nytt och för framtida debatt. Studien *Inga undantag* beskriver dem som ”spanare efter alternativa samhällen, laboratorier för nya sätt att leva och sambandscentraler mellan de lokala krafter och globala makter som påverkar hur vi bor, arbetar, känner och lever”.¹⁸ För att göra

¹⁷ SOU 2018:23, s. 217.

¹⁸ Löfgren, Mikael. *Inga undantag: värdeskapandet i små och medelstora samtidskonsthallar*. Nätverkstan, Göteborg, 2015 s. 6.

Västra Götaland till en attraktiv produktionsplats för samtida konst har kulturnämnden successivt ökat stödet för medverkans- och utställningsersättning (MU-ersättning) till konstinstitutioner med regionala uppdrag.

Konsthantverk och design har en stark ställning i Västra Götaland, med skickliga utövare, framstående utbildningar och miljöer som främjar innovation och kunnande. Boråsområdets textiltradition, Tibros trä- och möbelföretagande, Bohusläns stenindustri, Dalslands halmslöjd och Lidköpings porslinskunnande är exempel på hur dagens form- och designverksamhet har kopplingar till historiska traditioner. Röhsska museet i Göteborg, Textilmuseet i Borås och Rörstrand museum i Lidköping är viktiga institutioner som visar, levandegör och vårdar det svenska form- och designarvet. Gemensamt för dessa tre är att de representerar miljöer med kunnande och industrihistoria, professionella nätverk, pedagogisk kompetens och en väl utvecklad publik verksamhet. De är också alla av internationellt intresse. Ett ökat samarbete kan bidra till att stärka Västra Götaland som nod för form och design.

Barn och unga tar främst del av bildkonst och bildskapande genom institutionernas konstpedagogiska insatser och estetiska läroprocesser, kulturskolan, det regionala arrangörstödet, Skapande skola eller eget skapande på fritiden. Det visar undersökningen *Barn och ungas kulturaktiviteter – Västra Götalandsregionen 2017*.¹⁹ Där svarade 20 procent av de tillfrågade unga att de hade besökt ett konstmuseum det senaste halvåret. När det gäller eget bildskapande hade hela 90 procent av ungdomarna målat eller ritat det senaste halvåret vilket placerar bildskapandet i topp. Detta stora och vitt spridda intresse skapar en bra grund för konstpedagogiken att odla vidare.

Det regionala stödet till kollektivverkstäder har ökat, vilket gör det möjligt att såväl producera och visa konst i hela Västra Götaland som att stärka arbetsvillkoren för utövande konstnärer. Konstnärer som är medlemmar i centrumbildningar kan också få stöd i form av kompetensutveckling och internationella satsningar.

Under 2018 gjorde Göteborgs stad en genomlysning av området mode, arkitektur, design och konsthantverk. Utredningen konstaterar, precis som dess titel antyder, att ”allt finns i Göteborg”, men att samordningen mellan privata, offentliga och akademiska aktörer behöver bli bättre för att kunna stärka hela klustret.²⁰ En av utmaningarna framöver är att samordna och kraftsamla för att stärka bild- och formkonstnärer genom att öka samarbetet mellan akademi och offentliga aktörer. En annan utmaning är att i samarbete med kommunerna betona vikten av billiga lokaler och ateljéer för konstnärlig verksamhet.

För information om vilka organisationer och institutioner som får stöd av kulturnämnden inom området, se bilagan Kulturnämndens stöd och uppdrag.

Prioriteringar inom bild och form är att

- **stärka Västra Götaland som arena för produktion av och möten med samtida bild- och formkonst genom höjd MU-ersättning, kompetensutveckling, residens och satsningar på offentlig konst**

¹⁹ Myndigheten för kulturanalys. *Barns och ungas kulturaktiviteter – Västra Götalandsregionen 2017*. 2017 s. 15.

²⁰ Göteborgs kulturförvaltning. *Allt finns i Göteborg! Genomlysning av kulturella och kreativa näringar inom mode, design, konsthantverk och arkitektur i Göteborg*. 2018.

- **utveckla Västra Götaland som kunskapsnav för design, mode och konsthantverk i samarbete med Röhsska museet, Textilmuseet, Rörstrand museum och andra aktörer**
- **förbättra invånarnas möte med bild- och formkonst genom pedagogisk verksamhet.**

Slöjd och hantverk

Slöjd kan definieras som tillverkning av föremål genom handarbete, medan hantverk är ett bredare begrepp som handlar om all typ av tillverkning för hand – slutprodukten behöver inte vara ett föremål. För båda områdena är kunskapen om materialens olika egenskaper grundläggande.

En stor del av allmänheten i Sverige, runt 40 procent, är intresserad av slöjd.²¹ Den statliga myndigheten Nämnden för hemslöjdsfrågor står för nationell samordning och utveckling av slöjden, medan Västra Götalandsregionens förvaltning Västarvet har motsvarande roll i Västra Götaland. Hemslöjdskonsulenter erbjuder rådgivning, kurser och utbildningar, process- och utvecklingsstöd, program, utställningar, nätverk och kontakter.

Slöjd och hantverk har många beröringspunkter med hållbarhet och återbruk. Området har potential att bidra till ett mer hållbart samhälle genom att inspirera till ett mer effektivt nyttjande av naturresurser, kvalitetsmedvetenhet, återvinning, återbruk och hållbarhet. Hemslöjdsrörelsen, som arbetar för bevarande, utveckling och fortsatt utövande av de traditionella slöjderna, spelar en viktig roll. Omställningen till hållbara material och en cirkulär ekonomi kan betyda en renässans för material- och hantverkskompetens, där kunskap om förnybarhet och renovering kan öka livslängden på byggnader, möbler och föremål. I Västra Götaland bedrivs flera projekt med återbruk som främsta mål. Förhoppningen är att de ska inspirera både till en omställning i industrin och till en förändrad konsumtion och livsstil. Att ta vara på och utveckla hantverkskunskaper genom vård av äldre byggnader, trädgårdar och landskap är en förutsättning för att kulturarvets värden ska bevaras för framtiden.

De senaste decennierna har slöjden utvecklats till att omfatta många nya och kreativa uttryck i både form och material. Dagens slöjd består av gör det själv-kultur, aktivism, livsstilsfrågor, politiska och sociala budskap. Slöjd som kulturfält kan också skapa kontakt mellan människor oberoende språkkunskaper. Det är därmed ett viktigt redskap för interkulturell dialog. Slöjden lyfter alltså upp viktiga samtida frågor till debatt. För information om vilka organisationer och institutioner som får stöd av kulturnämnden inom området, se bilagan Kulturnämndens stöd och uppdrag.

För information om vilka organisationer och institutioner som får stöd av kulturnämnden inom området, se bilagan Kulturnämndens stöd och uppdrag.

Prioriteringar inom slöjd och hantverk är att

²¹ Weissenbilder, Marcus och Andersson, Ulrika. *Slöjd och hantverk – vanor och värderingar*. Göteborg: SOM-institutet, 2018.

- **främja formgivning, slöjd och hantverk genom samverkan mellan utövare, intresseorganisationer, företag och forskning samt genom att matcha hantverksskunnande med industrins och besöksnäringens behov**
- **utveckla natur- och kulturarvsresidens inom slöjd, bygghantverk och kulturmiljövård för att främja forskning, utveckling, internationella och interkulturella utbyten och lärande**
- **medverka till hållbar utveckling och interkulturell dialog genom att främja invånares, särskilt barn och ungas, intresse för slöjd, hantverk och återbruk.**

Natur- och kulturarv och kulturmiljö

Kulturarvet har vuxit fram under årtusenden, med människors möten och migration, korsade och omtolkade idéer och traditioner. Det består av materiella och immateriella uttryck för mänsklig påverkan, till exempel fornlämningar, byggnader, odlingslandskap, vandringsleder, traditioner och namnskick. Naturen är så gott som alltid mer eller mindre starkt förändrad eller påverkad av människan, och begreppen natur- och kulturarv flyter ofta ihop. Begreppet kulturmiljö begränsar sig till den av människan påverkade och formade fysiska miljön. Det utgör också sammanhanget för det övriga kulturarvet såsom föremål, traditioner och ortnamn.

Riksantikvarieämbetet stödjer samordning och utveckling inom kulturarvs- och museisektorn. Västra Götalandsregionen verkar för samordning och utveckling på regional nivå. Detta sker främst genom förvaltningen Västarvet, som finansierar regional natur- och kulturarvsverksamhet, såsom museer och större besöksmål, och stödjer den ideella sektorn. De senare förvaltar många kulturarvsplatser, till exempel friluftsmuseer, hembygdsgårdar och industriarv.

Västra Götaland har ett rikt museilandskap, från små privata eller ideellt drivna museer till stora offentliga museiinstitutioner. Tillsammans samlar, vårdar och levandegör de natur- och kulturarvet genom sina samlingar och sin verksamhet, ofta med anknytning till samtida samhällsfrågor. Museipedagogerna har en central roll i att skapa vidgat deltagande, dels genom aktiviteter för barn och unga, dels genom att utveckla metoder för interkulturell dialog. Sedan juli 2017 finns för första gången en särskild museilag som tydliggör museernas roll och ändamål.²² Centralt i lagstiftningen är att museerna är självständiga institutioner, fria från politiskt inflytande i verksamhetens innehåll.

Olika politiska strömningar utnyttjar och hotar kulturarven – de kan användas såväl för att ena som för att splittra ett samhälle. Samtidigt har kulturarvet en stor potential att skapa grund för interkulturell dialog och därmed förståelse mellan olika kulturer och grupper. Kulturarv kan till exempel visa på samhällets komplexitet och vad det innebär att vara människa i olika sammanhang.

Frågor om identitet, social sammanhållning och inkludering har kommit alltmer i fokus, men även frågor om vem som har rätt till kulturarv, berättelser och platser.²³ Det är

²² SFS 2010:2012. *Förordning om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet.*

²³ Riksantikvarieämbetet. *Kulturarvsarbetet i samhällsutvecklingen.* Stockholm, 2016.

grundläggande att ge alla möjlighet att ta del av natur- och kulturarvet, särskilt barn och unga, genom att bidra till ökade kunskaper och delaktighet samt stödja olika initiativ som tar tillvara och utvecklar dessa värden i samhället. Farokonventionen är Europarådets konvention för kulturarvsområdet där kulturarvet kopplas till FN:s konventioner om mänskliga rättigheter och mer specifikt rätten att delta i kulturlivet. Konventionen fastslår att ett angrepp på något som en person betraktar som sitt kulturarv ska betraktas som likvärdigt med att angripa personen. Makten flyttas till invånaren – alla äger och har rätt att definiera kulturarvet.²⁴

Den digitala tekniken ger idag stora möjligheter att sprida kunskap om och tillgängliggöra natur- och kulturarv. För att bättre nyttja resurserna, ge fler tillgång till tekniken och öka tillgängligheten till materialet behöver dock digitaliseringsinsatserna samordnas på både regional och nationell nivå. Samtidigt behöver kulturarvsmaterialet presenteras pedagogiskt och därmed målgruppsanpassas för barn och unga, bland annat inom skolundervisningen, allmänheten och turismen. En resurs i sammanhanget är de science parks som stöds av Västra Götalandsregionen och Högskolan i Skövde, med god kompetens inom digitaliseringens möjligheter. I syfte att främja utvecklingen finansierar kulturnämnden den årliga konferensen *Digikult* i Göteborg. Konferensen är en nationell och nordisk mötesplats för kulturarvsbranschen.²⁵

Natur- och kulturarvet ger möjligheter till upplevelser och god hälsa genom den allt populärare vandrings- och friluftsturismen. Upplevelserna och besöksmålen kan vidareutvecklas och stärkas genom ett närmare samarbete mellan aktörerna inom kulturarvs- och naturområdena och besöksnäringen. Att binda samman besöksmål genom olika leder eller att skapa teman kring olika natur- och kulturarvsyttringar är sätt att skapa samverkan som kan öka attraktiviteten och intresset för att uppleva Västra Götaland.

Natur- och kulturarvet skapar identitet och särart som i sin tur ger attraktiva boendemiljöer och turistmål med stor betydelse för besöksnäring och platsutveckling. I det sammanhanget är en god kulturmiljövård som tar tillvara och utvecklar mångfalden av natur- och kulturarvets värden grundläggande.

Kulturmiljövårdens företrädare länsstyrelsen, Västarvet och museerna i Västra Götaland har formulerat en regional kulturmiljöstrategi. Strategin är till för att samordna, stärka och utveckla insatserna för kommunerna, föreningslivet och andra parter. Med utgångspunkt i de statliga målen för kulturmiljöarbetet har strategin fem insatsområden för kraftsamling: 1) att integrera kulturmiljöfrågorna tydligare i samhällsplaneringen och det regionala utvecklingsarbetet, 2) att utveckla arbetssätt för att hantera strukturomvandlingens effekter på kulturmiljön i en region med både städer och landsbygd, 3) att integrera kulturarvsfrågor i klimatanpassningsarbetet, 4) att bidra till att utveckla ett hållbart bruk av kulturhistoriska besöksmål och 5) ge fler möjlighet att vara delaktiga i kulturmiljöfrågor.

Europarådets europeiska landskapskonvention syftar dels till att lyfta landskapets värden som gemensam tillgång och allas ansvar, dels till att främja samarbetet kring landskapsfrågor inom Europa och dels till att stärka allmänhetens och lokalsamhällets

²⁴ Riksantikvarieämbetet. *Farokonventionen – Europarådets ramkonvention om kulturarvets samhälleliga värde*. Stockholm, 2014.

²⁵ Digikult. *Om Digikult*. tillgänglig: <http://digikult.se/om-digikult/>

delaktighet. Som ett sätt att genomföra landskapskonventionens intentioner, ska ett landskapsobservatorium utvecklas i Västra Götaland. Observatoriet ska skapa möjligheter till invånarinflytande, samverkan mellan olika samhällssektorer och intresse för arbetet med att utveckla regionen utifrån en helhetssyn på landskapet. Målet är att komplettera och ge stöd till ökat samarbete och samordning som leder till hållbara lösningar i olika landskapsfrågor.

Väl omhändertagna natur- och kulturarv leder till en god miljö, besöksnäring och turism. Det civila samhällets kunskaper och engagemang har stor betydelse för att natur- och kulturarv tas tillvara. Ofta är det ideella insatser som tillgängliggör det lokala natur- och kulturarvet. Föreningarnas kunskaper och engagemang är en tillgång för att överbygga generationer och skapa interkulturell dialog. En utmaning för den ideella rörelsen idag är behovet av nyrekrytering av medlemmar till föreningarna. Hur den äldre generationens kunskaper ska föras över till de nya medlemmarna är en annan utmaning.

För information om vilka organisationer och institutioner som får stöd av kulturnämnden inom området, se bilagan Kulturnämndens stöd och uppdrag.

Prioriteringar inom natur- och kulturarv och kulturmiljö är att

- **öka alla invånares tillgänglighet till och delaktighet i natur- och kulturarvet genom att främja samverkan mellan natur- och kulturarvsorganisationerna, för gemensam verksamhetsutveckling och bättre resursutnyttjande.**
- **öka barn och ungas delaktighet och engagemang i det lokala natur- och kulturarvet genom utveckling av pedagogik, exempelvis utifrån digitaliseringens möjligheter och interkulturell dialog.**
- **utveckla mervärdet för besökare och turister genom att på ett hållbart sätt utveckla och samordna natur- och kulturarvsupplevelser i samarbete med besöksnäringen samt att sammankoppla besöksmål och andra kulturarrangemang**
- **ta tillvara och utveckla natur- och kulturarvet för en hållbar utveckling både på regional och kommunal nivå genom strategisk samverkan mellan kulturmiljövårdens aktörer och berörda samhällssektorer.**

Arkiv

Arkiven och museerna är samhällets samlade minne. Tillsammans förvaltar och tillgängliggör de källorna till landets historia: handlingar, föremål, bilder och filmer. De främsta målgrupperna för arkiven är forskare, studenter och museer, men under senare år har allmänhetens intresse ökat kraftigt genom att släktforskningen har utvecklats till en folkrörelse.

Den centrala myndigheten för de offentliga arkiven är Riksarkivet, vars regionala del i Västra Götaland är Riksarkivet Landsarkivet i Göteborg. I Västra Götaland finns fyra regionala och ett flertal lokala föreningsarkiv. Det finns också kommunarkiv i de 49 kommunerna och arkiv på museer och andra institutioner.

Kulturnämnden stödjer de fyra regionala föreningsarkiven, som förvaltar, tar tillvara och förmedlar folkrörelsernas och föreningarnas arkivhandlingar. Därmed ansvarar de för källorna till en viktig del av demokratins historia, vilket bidrar till att värna de demokratiska värdena.²⁶ Här finns till exempel fackliga och kooperativa konsumentföreningar, kvinnoföreningar och nykterhetsföreningar, politiska partier och lokala aktionsgrupper, trossamfund samt idrotts- och kulturföreningar. Utredningen *Civilsamhällets minne*, beställd av kulturnämnden, belyser de regionala föreningsarkiven.²⁷ En uppföljande utredning av Riksarkivet Landsarkivet i Göteborg tar upp konkreta förslag om hur föreningsarkivens arbete ska organiseras i framtiden. Viktiga frågor är hur de kan knytas närmare varandra organisatoriskt med gemensamma arbetssätt och hur samverkan för att digitalisera och tillgängliggöra arkiven kan utvecklas.

För information om vilka organisationer och institutioner som får stöd av kulturnämnden inom området, se bilagan Kulturnämndens stöd och uppdrag.

Prioriteringar inom arkiv är att

- **främja samarbetet mellan de regionala föreningsarkiven för att effektivisera arbetssätten och möta digitaliseringens möjligheter och utmaningar**
- **öka kännedomen om och användningen av föreningsarkiven genom att synliggöra arkivmaterialens potential, utveckla arkivpedagogiken och utnyttja digitaliseringens möjligheter.**

Film och digitalt berättande

”Det var som på film” är en vanlig jämförelse för att beskriva en extraordinär upplevelse. Det säger mycket om filmens förmåga att dramatisera en händelse och få människor att identifiera med den – om bildernas tendens att stanna på näthinnan.

Med den helstatliga filmpolitiken 2017 fick filmområdet nya nationella mål. Utveckling och produktion av värdefull svensk film ska ske kontinuerligt och i olika delar av landet. Allt fler ska se värdefull film som sprids och visas i olika visningsformer i hela landet. Dessutom ska barn och unga ha goda kunskaper om film och rörlig bild och få möjligheter till eget skapande. Jämställdhet och mångfald ska prägla filmområdet. Filmen ska dessutom bidra till att stärka yttrandefriheten och det offentliga samtalet.²⁸

Västra Götalandsregionens bolag Film i Väst har i uppdrag att investera i nationella och internationella samproduktioner och skapa en regional infrastruktur för filmproduktion. I en värld där konkurrensen om produktionerna blivit allt hårdare är införandet av produktionsincitament en viktig fråga som utretts både nationellt och regionalt. Västra Götalandsregionen har, i väntan på ett nationellt beslut, infört en regional produktionsrabatt på prov. Det gäller att fortsatt positionera Västra Götaland inom film-

²⁶ Den nationella biblioteksstrategin säger bland annat: ”Ur ett demokratiskt och källkritiskt perspektiv är stora delar av dessa samlingar särskilt värdefulla, eftersom de speglar vad som faktiskt har hänt och vad som verkligen sagts.” Fichtelius, Erik, Persson, Christina & Enarson, Eva. *Demokratins skattkammare: förslag till en nationell biblioteksstrategi*. Kungliga biblioteket, Nationell biblioteksstrategi. 2019.

²⁷ Ploom, Lennart. *Civilsamhällets minne – förslag till arkivstrategi för Västra Götaland*. 2017.

²⁸ Regeringskansliet. *En ny filmpolitik*. 2017. <https://www.regeringen.se/artiklar/2016/10/en-ny-filmpolitik/> (Hämtad 2019-03-27)

och tv-dramaproduktion genom att skapa goda förutsättningar för filmarbetare att stanna kvar och verka i regionen, fortsätta det målmedvetna arbetet med att öka jämställdheten på filmområdet, förhindra sexuella trakasserier inom filmbranschen och bidra till en grön omställning inom filmproduktion.

Digitaliseringen påverkar filmbranschen med förändringar som följd i filmvisning: biograferna har digitaliserats, filmkopior har ersatts med digital teknik, video on demand-tjänster har utvecklats och strömmat innehåll står för en allt större del av konsumtionen av rörlig bild. En av de stora utmaningarna framöver är att ett större spektrum av film från hela världen ska nå och angå fler invånare. Filmfestivalerna spelar en allt viktigare roll i mötet med kvalitetsfilm – att få publiken att upptäcka film den inte hade tänkt se. Den rollen spelar även biograferna, som behöver fortsatt stöd i det viktiga arbetet med publik- och repertoarutveckling och med att erbjuda relevanta regionala nätverk för dessa utvecklingsfrågor.

Den senaste regionala skolbiorapporten visar att 29 av 49 kommuner har skolbioverksamhet.²⁹ Det finns alltså fortsatt behov av att stimulera skolbioverksamhet och filmverksamhet för barn och unga. Möjligheterna att som ung få odla sitt intresse för filmskapande är ojämnt fördelade i Västra Götaland. En rad aktörer arbetar med att stärka filmkunnigheten hos barn och unga, ett arbete som blir allt viktigare ju mer den rörliga bilden dominerar människors vardag. Att i samarbete med Svenska Filminstitutet och andra öka filmkunnigheten är en angelägen utmaning framöver. För att stimulera ungas filmintresse krävs ett fortsatt arbete med att utveckla filmkommuner³⁰ och noder i hela regionen. Flera regionala aktörer gör betydande insatser, men det behövs fortfarande samordning för att de olika insatserna ska kunna ta hand om ungas filmintresse i alla stadier.

Dagens filmare rör sig över genregränser – många kommer från andra håll än de traditionella filmutbildningarna: från reklamvärlden, youtube, bloggar eller andra digitala branscher. Utvecklingen inom olika former av visualisering är stark – efterfrågan ökar från många branscher där tekniker med rörlig bild kan användas för att visualisera scenarier i högteknologiska områden. På Lindholmen Science Park i Göteborg arbetar Visual Arena och Narrative VR Lab för att stärka utvecklingen och användningen av visualisering genom fysiska miljöer och teknik.

Speldesignens ickelinjära sätt att berätta kommer sannolikt att prägla många andra sorts berättande framöver. Sverige är ett av de främsta länderna i världen när det gäller utveckling och export av digitala spel – var tionde person i världen beräknas någon gång ha spelat ett svenskdesignat spel.³¹ I Västra Götaland växer spelbranschen stadigt och består till största delen av en- eller fåmansföretag. Högskolan i Skövde och Chalmers har framstående utbildningar inom dataspelsutveckling. The Game Incubator har byggt upp en nationell nod kring spelutveckling där nystartade spelföretag får hjälp att utvecklas. Swedish Game Arena samlar branschen och arrangerar en rad nationella och internationella konvent. En utmaning är att ge konstnärer från olika discipliner möjlighet

²⁹ Kultur i Väst. *Skolbiorapport Västra Götaland*. 2017.

³⁰ Kommuner som har fått i uppdrag av Göteborg Film Festival att stärka barn och ungas möjlighet att se kvalitetsfilm.

³¹ Dataspelsbranschen. *Spelutvecklarindex*. 2016.

att utveckla sitt berättande med hjälp av digitala verktyg och kompetens från andra områden.

För information om vilka organisationer och institutioner som får stöd av kulturnämnden, se bilagan Kulturnämndens stöd och uppdrag.

Prioriteringar inom film och digitalt berättande är att

- **utveckla Västra Götaland som filmregion genom att i samverkan förbättra infrastrukturen, kompetensutveckla filmarbetarna och stärka förutsättningarna för talang- och idéutveckling**
- **stimulera ungas filmintresse och öka filmkunnigheten genom att samordna insatser och stärka biografernas publikutvecklingsarbete**
- **medverka till att ge konstnärer från olika discipliner möjlighet att utveckla nya berättelser med hjälp av digitala verktyg och kompetenser**

Litteratur och läsfrämjande

Språket ligger till grund för kulturen och språkets konstform är litteraturen. Litteraturen kan få verkligheten att framstå tydligare, men också ifrågasätta och osäkra den. Den kan skärpa förmågan till kritiskt tänkande och ge njutning och glädje – oavsett om det presenteras i form av en bok, tidning, film eller på digitala plattformar.

De nationella målen för litteratur och läsfrämjande slår fast att ”alla i Sverige ska, oavsett bakgrund och med utgångspunkt i vars och ens särskilda förutsättningar, ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga och ha tillgång till litteratur av hög kvalitet”.³²

Litteratur

Hela den litterära yrkeskåren – såsom författare, dramatiker, översättare, publicister, förläggare, bibliotekariéer och bokhandlare – utmanas idag av den digitala teknikens utveckling och invånarnas ändrade medievanor. Upphovsrätten behöver uppdateras utifrån en förändrad produktion, distribution och marknad.

Det finns i dag en mängd av litterära arrangörer som tillsammans med folk- och skolbiblioteken bjuder in till offentliga samtal om konstens innehåll och vår tids samhällsutmaningar. För att säkra ett fritt och demokratiskt samhälle där alla, utifrån sina förutsättningar, kan ta plats och påverka blir det viktigare att öka invånarnas medie- och informationskunnighet och stödja den kvalitativa, fördjupade litteraturen och journalistiken. Utvecklingen kännetecknas av snabbare flöden, ett ständigt pågående mediebrus och starka kommersiella intressen. Den digitala tekniken skapar samtidigt nya möjligheter för fler röster att bli hörda och delta i samtalet, med snabbare nyhetsflöden och tillgänglighet till litteratur på olika plattformar och format. Litteratur kan göras tillgänglig för personer med olika funktionsnedsättningar och språk. När fler unga uttrycker sig, skapar och utbildar sig inom media, spel och audiovisuella områden kan dramatiken och litteraturen utveckla möten med unga läsare och utövare på digitala plattformar.

³² Kulturrådet. *Handlingsprogram för läsfrämjande*. 2014.

För information om vilka organisationer och institutioner som får stöd av kulturnämnden, se bilagan Kulturnämndens stöd och uppdrag.

Prioriteringar inom litteratur är att

- **skapa bättre yrkesmöjligheter för dramatiker, författare och översättare i Västra Götaland, genom att initiera branschmöten, nätverksträffar och samverkansplattformar och med särskilt fokus på de som skriver på de nationella minoritetsspråken och annat språk än svenska**
- **öka antalet angelägna forum för det offentliga samtalet genom samverkan och infrastruktur mellan olika aktörer inom litteratur.**

Läsfrämjande

Läsdelegationens betänkande, *Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället* konstaterar att läsfärdigheten bland barn och unga generellt gått ner de senaste åren och att skillnaderna i läsfärdighet mellan olika befolkningsgrupper ökar.³³ Läskunnighet är en grundläggande förutsättning för att klara sin utbildning. Litteraturens, kulturens, utbildningens och folkbildningens aktörer behöver därför tillsammans kraftsamla och ta ett huvudansvar för att skapa intresse och lust bland unga för läsning och bildning.

I Västra Götaland pågår Kraftsamling fullföljda studier i samverkan med kommunerna och andra aktörer för att alla elever ska gå ur skolan med godkända betyg.³⁴ Regionala satsningar och stöd i nära samverkan med för-, grund- och gymnasieskolor och skolbibliotekarierna är grundläggande för att höja läskunnigheten. Det är även läsfrämjande satsningar för vuxna som förebilder i barns och ungas vardag och fritid. Under strategiperioden ska Västra Götalandsregionen lägga särskilt fokus på att skapa förutsättningar för att litteratur och medier blir dels översatta och tillgängliga på flera språk, dels anpassade för personer med funktionsnedsättningar genom lättläst, punktskrift, syntolkning och bildillustration.

För information om vilka organisationer och institutioner som får stöd av kulturnämnden, se bilagan Kulturnämndens stöd och uppdrag.

Prioriteringar inom läsfrämjande är att

- **främja alla barn och ungas lust att läsa och klara sina studier genom riktade fortbildnings- och inspirationsinsatser till folk- och skolbibliotekarier**
- **främja barn och ungas läslust i föreningslivet eller hemmet genom att sprida kunskap om och stödja goda metoder och initiativ.**

Regional biblioteksplan

Bibliotekens uppdrag är stora och utmanande. Deras målgrupp är alla invånare. Därför är bibliotekens verksamhet bred och komplex. Biblioteken spelar flera roller: utbildande,

³³ SOU 2018:57. Läsdelegationen. *Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället*. s. 212.

³⁴ Västra Götalandsregionen. *Kraftsamling fullföljda studier*. <https://www.vgregion.se/regional-utveckling/verksamhetsomraden/folkhalsa/kraftsamling-fullfoljda-studier/> (Hämtad 2019-04-02)

kulturella och sociala. Inte sällan överlappar de olika rollerna varandra. Biblioteken ger bland annat tillgång till tryckta böcker, e-böcker och ljudböcker, tidskrifter och dagstidningar i olika format samt databaser. De är samtidigt en plats där människor möts för dialog och inspiration genom programverksamhet och aktiviteter. Verksamheten sker i bibliotekens lokaler och utanför biblioteken genom utåtriktade och uppsökande aktiviteter. Bibliotek är därför både en plats och en funktion. De arbetar för att ge människor med olika förutsättningar likvärdig tillgång till information, kunskap och kultur genom olika skeden i livet.

Varje landsting ska bedriva regional biblioteksverksamhet för att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i länet.³⁵ Den regionala biblioteksverksamheten har därför huvudfokus på folkbiblioteken, men samverkar och samarbetar med andra biblioteksverksamheter, både de bibliotek som har regionen som huvudman och de bibliotek inom det allmänna biblioteksväsendet som har andra huvudmän.

I Västra Götaland finns olika typer av bibliotek: folkbibliotek, skolbibliotek, forskningsbibliotek, sjukhusbibliotek, folkhögskolebibliotek, specialbibliotek, fängelsebibliotek och företagsbibliotek. De flesta ingår i det allmänna biblioteksväsendet, vilket innebär offentligt finansierad biblioteksverksamhet. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska enligt bibliotekslagen verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt.³⁶ I syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser ska bibliotek inom det allmänna biblioteksväsendet samverka.³⁷

Förändringar i befolkningsstrukturen där antalet äldre ökar, där fler invånare har annat modersmål än svenska och där barns och ungas liv och villkor förändras i takt med snabb samhällsutveckling ställer nya krav på bibliotekens verksamhet. När alla invånare är målgruppen behöver biblioteken vara inkluderande, såväl fysiskt som digitalt, och ge alla likvärdig tillgång till medier och information. För att öka tillgängligheten till bibliotek krävs ständig analys av vilken strategi som bäst motsvarar de lokala behoven – meröppet, fler utåtriktade aktiviteter, nischbibliotek eller samverkan med andra aktörer i lokalsamhället. Biblioteken behöver dessutom bjuda in användarna att också själva vara delaktiga för att fortsatt vara angelägna i människors liv.

Antalet internetanvändare i Sverige är högt, men det finns grupper som befinner sig i digitalt utanförskap. Biblioteken har stora möjligheter att skapa förutsättningar för att öka den digitala delaktigheten hos allmänheten. Digitaliseringens påverkan innebär att utmaningarna måste mötas genom att utveckla nya förmågor och färdigheter. Biblioteken verkar därför för ökad digital kompetens: att ha tekniska färdigheter att använda digitala verktyg och tjänster, att ha medie- och informationskunnighet, att förstå mediernas roll och funktion i ett demokratiskt samhälle, att kritiskt kunna värdera medieinnehåll utifrån mediernas funktioner samt att kunna söka, använda och bedöma information. För att

³⁵ SFS 2013:801. Kulturdepartementet. *Bibliotekslag*. 11 §

³⁶ *Ibid.* 2 §

³⁷ *Ibid.* 14 §

biblioteken ska kunna främja sådana kunskaper hos allmänheten krävs kontinuerlig fortbildning av bibliotekspersonal och relevanta digitala resurser.

Biblioteken ska främja litteraturens ställning. Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur. Cirka 20 procent av de svenska eleverna förstår inte vad de läser.³⁸ Här kan biblioteken spela en viktig roll genom att vara en mötesplats för den samtida litteraturen med författarbesök, föreläsningar och andra litterära program.

Livslångt lärande handlar både om samhället i stort och om individens möjlighet att växa och utvecklas. Biblioteken kan stärka och hjälpa människor att fullfölja studier och bilda sig. Historiskt har biblioteken spelat en viktig roll för människors livslånga lärande och professionella utveckling, men för att fortsatt motsvara förväntningarna krävs resurser, samarbeten och kontinuerlig fortbildning av bibliotekspersonal. En utmaning för biblioteken handlar därför om att samverka och samarbeta på sådana sätt att människors behov av och önskemål om information, kunskap och kultur tillgodoses så bra som möjligt. För att biblioteken ska vara angelägna, ha fortsatt hög kompetens och nå olika målgrupper behöver de också samarbeta med aktörer utanför bibliotekssektorn.

Den kunskap om informationssökning och källkritik som eleverna kan få ta del av under skolåren är inte endast relevant för skolan, utan viktig för att under hela livet kunna vara delaktig i samhället och förstå världen. Elevernas kunskap, lärande, bildning och måluppfyllelse blir starkare med en välfungerande skolbiblioteksverksamhet. Skolbiblioteken ger eleverna lika möjligheter att utvecklas för att de ska kunna ta en aktiv del i demokratin. De har också en funktion att stärka unga som medvetna medieanvändare. Skolbibliotekens uppdrag handlar också om att främja läsning och språkutveckling. Läsdelegationen föreslår att skolbiblioteken ska stärkas i att främja elevernas intresse för läsning och litteratur.³⁹ Den nationella biblioteksstrategin konstaterar att skolan behöver en utbyggd, välfinansierad och med pedagogiken och skolverksamheten i övrigt integrerad skolbiblioteksverksamhet.⁴⁰ En sådan verksamhet utmärks av utbildade bibliotekarier, relevant utrustning, relevanta medier, ändamålsenliga lokaler och stöd från skolledningen i sitt arbete med att främja läsning, digital kompetens och språkutveckling.

Folkbiblioteken ska enligt bibliotekslagen ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning.⁴¹ Tidiga insatser för att främja små barns språkutveckling, såsom tillgång till litteratur i förskolan och samverkan mellan bibliotek, barnhälsovård och förskolor, spelar stor roll.⁴² För att nå barn och unga måste biblioteken vara relevanta, tillgängliga och ha ett starkt användarfokus. Biblioteken kan vara en viktig länk i barns och ungas utveckling, men för att fylla en sådan funktion krävs uppsökande och överskridande samarbeten både med aktörer och professioner inom och utanför biblioteksverksamheten. Barn och unga behöver också känna ägarskap till verksamheten.

³⁸ Dir. 2016:78. *Läsfrämjande insatser i och utanför skolan*. s. 3

³⁹ SOU 2018:57. Läsdelegationen. *Barns och ungas läsning: ett ansvar för hela samhället*.

⁴⁰ Fichtelius, Erik, Persson, Christina & Enarson, Eva. *Demokratin skattkammare: förslag till en nationell biblioteksstrategi*. Kungliga biblioteket, Nationell biblioteksstrategi. 2019.

⁴¹ SFS 2013:801. Kulturdepartementet. *Bibliotekslag*.

⁴² Andersson, Jonas. *Med läsning som mål: om metoder och forskning på det läsfrämjande området*. Stockholm: Statens kulturråd. 2015.

I mångt och mycket är det en pedagogisk utmaning att beskriva hur bibliotek kan stärka människors lärande och utveckling, bidra till ökad jämlikhet och minskade klyftor, inspirera genom möten och öka invånarnas delaktighet och ägarskap i biblioteken som offentligt rum och samhällsaktör.

Prioriteringar inom den regionala biblioteksplanen är att

- **öka möjligheterna för likvärdig tillgång till information, kultur och kunskap genom att bidra till bred samverkan mellan bibliotek och andra samhälleliga aktörer samt främja utveckling av bibliotekens arbetsmetoder**
- **främja ökat läsande genom att synliggöra och utveckla bibliotekens läsfrämjande arbete för att inspirera till läsupplevelser, stärka litteraturens ställning och öka läs- och språkförståelsen**
- **främja invånarnas digitala kompetens och medie- och informationskunnighet samt stärka invånarnas tillgång till biblioteksverksamhet genom riktade fortbildningsinsatser och ökad samverkan gällande bibliotekens infrastruktur**
- **skapa bättre förutsättningar för människors livslånga lärande genom att medverka till fler gemensamma mötesplatser och projekt för biblioteken samt att främja utveckling av bibliotekens arbetsmetoder.**

Medier, medie- och informationskunnighet

Medie- och informationskunnighet (MIK) är ett begrepp för att beskriva de kunskaper en invånare behöver ha för att kunna ta till sig information, sätta den i ett sammanhang och bedöma om den är korrekt. Att förstå flödet av nyheter och ha en källkritisk förmåga är kärnan i yttrande- och informationsfriheten. I MIK-begreppet ingår tolv färdigheter som alla bidrar till förmågan att hitta, analysera, kritiskt värdera och skapa innehåll i medier.

I takt med att medieutbudet ökar blir det allt viktigare att kunna värdera och kritiskt granska text och bild. Informations- och kunskapsklyftorna växer stadigt i det digitaliserade medielandskapet. Det kan vara svårt att göra skillnad på information som granskats av ansvarig utgivare och information som skrivits i propagandasyfte. Utbildningsbakgrund blir alltmer avgörande för vad man tar till sig av nyhetsflödet. Forskningen visar på ett oroande samband mellan medie- och kulturvanor – de som inte tar del av redaktionella medier deltar i mindre utsträckning i kulturlivet än andra.⁴³ Lokaljournalistiken är också under hård press. Var åttonde kommun i Sverige saknar lokalredaktion, lokal gratistidning eller nyhetssajt.⁴⁴

Statens medieråd utvecklar former för en förstärkt samverkan av insatser för MIK. Även Unesco och Svenska Unescorådet arbetar med att stärka MIK. Under 2018–2020 tar regeringen dessutom fram en nationell strategi för att öka motståndskraften mot

⁴³ Myndigheten för Kulturanalys. *Kulturanalys 2019 – en lägesbedömning i relation till de kulturpolitiska målen*. 2019:1 s. 10 ff.

⁴⁴ Institutet för mediestudier. *Mediestudiers årsbok – tillståndet för journalistiken 2017/2018*. 2017, s. 12.

desinformation, propaganda och näthat. Den senaste medieutredningen uppmärksammade MIK som en av de stora samhällsutmaningarna framöver. Utredningen lyfte fram Västra Götalandsregionen som ett gott exempel på området.⁴⁵

Bibliotek är centrala platser för MIK-insatser – den nationella biblioteksstrategin tar upp MIK och bibliotekens roll att fungera som en säker, oberoende och trovärdig informationsförmedling för hela samhället. Biblioteken beskrivs till och med som en del av Sveriges totalförsvär.⁴⁶ Precis som skolan arbetar biblioteken med begreppet digital kompetens som en del av MIK.

I Västra Götaland pågår en rad insatser för att höja MIK. Flera aktörer arbetar med frågan och träffas genom ett regionalt nätverk. Västra Götalandsregionen har också genom satsningen Medier och demokrati på Lindholmen Science Park tagit ett nationellt ansvar för att stärka de publicistiska mediernas roll. Medier och demokrati bedriver experimentell projektforskning för att stärka journalistiken, det offentliga samtalet och yttrandefriheten genom att ta initiativ till och genomföra konkreta projekt i samarbete mellan medieföretagen och akademien.

Utmaningarna på medie- och MIK-området är flera. Att stärka MIK nationellt kräver en organiserad och uthållig samverkan mellan myndigheter, bibliotek, skola och folkbildning. Initiativ som utvecklar och prövar journalistikens metoder kan stärka förståelsen för journalistikens värde i lokalsamhället. Under strategiperioden behövs insatser dels för att förmedla nyheter och samhällsinformation på flera språk, dels för att med publicistiska medier och olika metoder stärka den interkulturella dialogen. Sådana insatser ökar möjligheterna att verka och påverka i ett alltmer digitaliserat samhälle.

Prioriteringar inom medier och MIK är att

- **stärka invånarnas medie- och informationskunnighet och öka motståndskraften mot desinformation i samverkan mellan myndigheter, bibliotek, skola och folkbildning**
- **stärka journalistiken i lokalsamhället och invånarnas egenmakt genom pilotprojekt i journalistiska och källkritiska metoder**
- **främja utvecklingen av publicistiska medier genom att utveckla den nationella arenan Medier och demokrati.**

Folkbildning

Folkbildningen är en vital kraft som gör det möjligt för invånare att mötas och utvecklas inom områdena bildning, utbildning och kultur. Den har kapacitet till bredd och djup, förändring och gemenskap, utmaning och tillit genom att utgå från människors erfarenheter och engagemang.

Samtliga tio studieförbund och SISU idrottsutbildarna finns representerade i Västra Götaland. Det finns sex folkhögskolor med Västra Götalandsregionen som huvudman och

⁴⁵ SOU 2016:80. Medieutredningen. *En gränsöverskridande mediepolitik*. 2016, s. 414.

⁴⁶ Fichtelius, Erik, Persson, Christina & Enarson, Eva. 2019, s. 7 ff.

18 med civilsamhällesorganisationer som huvudmän. Även museer och bibliotek bedriver folkbildningsverksamhet. Den organiserade folkbildningen har dock en särskild kompetens eftersom de är verksamma i skärningspunkten mellan det professionella och det ideella kulturlivet, mellan utbildning och bildning, mellan civilsamhälle och myndighetsuppdrag och mellan generationer och samhällsgrupper. Med sina olika profiler speglar folkbildningen mångfalden i samhället, stimulerar demokratin och stärker den sociala hållbarheten.

På statlig nivå är det folkbildningspolitiska målet att alla ska ha möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället. Målet kompletteras med fyra syften för folkbildning: att 1) stärka demokratin, 2) skapa förutsättningar för påverkan och mångfald, 3) utjämna klyftor och höja bildning- och utbildningsnivån i samhället och 4) bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.⁴⁷ Folkbildningens utmaningar är i hög grad relaterade till dessa syften.

Folkhögskolorna är en central del av den demokratiska infrastrukturen. De skapar förutsättningar för individers bildning, utbildning och föreningsengagemang. För att fortsätta att vara en positiv kraft för demokrati, påverkan och mångfald behöver folkbildningen fortsatt vara en mötesplats för olika erfarenheter. Genom ökad samverkan med hälso- och sjukvården, kommuner och myndigheter kan folkbildningen bli en resurs, exempelvis för individen att bryta ofrivillig ensamhet och därmed nyttja samhällsresurserna mer effektivt.

En utmaning är att vissa verksamheter präglas av homogena grupper utifrån framför allt socioekonomi och kön. För folkhögskolornas del märks skillnaden i valet mellan allmän kurs och särskild kurs samt mellan filial och huvudskola. Dessa homogena grupper speglas även i studieförbundens verksamhet.

Folkbildning utgår ifrån människors engagemang och den egna viljan till bildning och utveckling. Inom utbildningsområdet är folkbildningen betydelsefull för att uppnå målet att fler ska fullfölja sina studier på grundskole- och gymnasienivå. En utmaning är att stödja och ytterligare öka volymen på folkhögskolekurser på grundskole- och gymnasienivå och samtidigt bibehålla det folkbildningsmässiga i verksamheten och den lokala förankringen.

Kultur är en central del av folkbildningens pedagogiska metoder och en källa till lärande inom folkbildningens alla verksamhetsområden. Flera folkhögskolor har kurser inom olika konst- och kulturområden. Studieförbunden är en lokal och regional aktör som genom samordning och samverkan är en mötesplats och möjliggörare för invånarnas ideella engagemang. Såväl folkhögskolor som studieförbund genomför kulturprogram i hela Västra Götaland. Genom studiecirklar i estetiska ämnen och kulturprogram är studieförbunden en betydelsefull kulturarena.

En utmaning för folkbildningen är att deltagandet i kulturverksamheterna i hög utsträckning speglar deltagandet i kulturlivet i stort – kvinnor deltar i högre grad än män och personer med utländsk bakgrund har ett förhållandevis lågt deltagande. Nätverket

⁴⁷ Folkbildningspolitiska rådet. *Statens syften med att stödja folkbildningen*. 2018.

<https://www.folkbildningsradet.se/om-folkbildningsradet/statsbidrag-till-folkbildningen/Statens-syften-med-att-stodja-folkbildningen/> (Hämtad 2019-04-02)

Folkbildning och kultur i samverkan (FOKIS) har under flera år byggt upp en verksamhet som visar hur samverkan konstruktivt kan möta denna utmaning.

Prioriteringar inom folkbildning är att

- **öka antalet invånare med fullföljda studier genom att utveckla samverkan med folkhögskolor, kommuner, kommunalförbund samt relevanta myndigheter**
- **bredda kulturinstitutionernas publik och främja det gemensamma lärandet genom att utveckla Folkbildning och kultur i samverkan**
- **stärka samverkan mellan folkbildningen och regionala verksamheter inom områdena ofrivillig ensamhet, kultur och hälsa och integration.**

Kulturskola

Kommunala musikskolor blev under 1900-talet en del av det svenska välfärdsbygget. Syftet var att skapa meningsfull fritid för barn och unga och främja återväxten i det kommunala musikkivet.⁴⁸ Idag har syftet och verksamheten breddats. Kulturskolan utvecklar barn och ungas skaparförmågor och kreativitet, bidrar till ökad bildning, utvecklar ett generellt kulturintresse, bidrar till förnyring av kulturutövare och på så sätt vitalisering av kulturlivet. Kreativitet och fantasi är avgörande förmågor för att utveckla morgondagens innovationer, tjänster och företag.

Det har länge funnits en efterfrågan på nationella stödinsatser och samordning som stödjer och utvecklar kulturskolorna. Den nationella strategin *En kommunal kulturskola för framtiden – en strategi för de statliga insatserna* synliggör behovet av flernivåsamverkan för att stödja och utveckla landets kulturskolor med målet att fler barn och unga ska vara delaktiga i och ta del av verksamheten. Den syftar till; att tillgänglighet och jämlikhet främjas, ett brett och angeläget utbud av kulturella och konstnärliga uttryck, hög kvalitet i såväl den breda som i den fördjupande undervisningen samt god kompetensförsörjning.⁴⁹

Kulturrådets Kulturskolecentrum ska stödja kulturskolorna och deras huvudmän i att utveckla verksamheten bland annat genom att samla in statistik, kartlägga utbildnings- och utvecklingsbehov, följa och sprida forskning samt förmedla utvecklingsbidrag. En av de statliga insatserna, Kulturskoleklivet, riktas särskilt till att säkerställa kompetensförsörjningen av kulturskolepedagoger.

Kulturskolan har, likt andra kulturverksamheter, stora utmaningar att nå och angå nya målgrupper och bredda sitt utbud samtidigt som den lider brist på forskning och kunskapsbyggande. Geografisk tillgänglighet och bristande tillgänglighet i förhållande till fysiska och psykiska funktionsnedsättningar begränsar många barn och ungas deltagande. Deltagandet har också visat sig starkt påverkat av socioekonomiska faktorer och

⁴⁸ Holmberg, Kristina. *Musik- och kulturskolan i senmoderniteten: reservat eller marknad?*. Malmö Academy of Music, Diss. Lund: Lunds universitet. 2010.

⁴⁹ Prop. 2017/18:164. *En kommunal kulturskola för framtiden – en strategi för de statliga insatserna*.

familjeförhållanden.⁵⁰ För att möta utmaningarna är det centralt med interkommunal samverkan, samverkan mellan region och kommuner samt samverkan mellan olika verksamheter med intresse och kunskap inom de frågor som rör kulturskolan.

Barn och ungas eget skapande är ett prioriterat område för Västra Götalandsregionen. Det finns flera regionala verksamheter med resurser för att möta kulturskolornas behov och som är eller kan bli samverkansparter. Förvaltningen Kultur i Väst har i uppdrag att stödja kulturskolornas utveckling, vilket de gör genom att fortbilda kulturutövare, processleda projekt och initiera samverkan. Västra Götalandsregionen ger uppdrag till flera regionala konst- och kulturarvsinstitutioner och till verksamheter med hög konstnärlig kompetens och med produktionsytor som kan vara en resurs för utveckling. Avdelningen för social hållbarhet och avdelningen för samhällsanalys kan möta behov av kunskapsbyggande. Regionala insatser fungerar som ett komplement till det grundläggande kommunala ansvaret för musik- och kulturskolor.

Prioriteringar inom kulturskolearbetet är att

- **bredda utbudet av uttryck för att angå fler barn och unga genom att genomföra fortbildning tillsammans med kommunala musik- och kulturskolor, initiera samverkan med regionalt finansierad kulturverksamhet samt initiera interkommunala samarbeten**
- **nå fler barn och unga genom att medverka till att utveckla modeller och arbetssätt för att överbrygga psykiska funktionsnedsättningar samt sociala, fysiska och geografiska hinder för barn och ungas deltagande i kulturskolan**
- **bidra till kunskapsbyggande genom samverkan med Statens kulturråd gällande studier, kartläggningar och rapporter av kulturskoleverksamhet i Västra Götaland.**

Nationella minoriteter och teckenspråkiga

De nationella kulturpolitiska målen slår fast att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. För att uppnå det är det viktigt att arbeta för att nationella minoriteter och teckenspråkiga ska kunna ta del av eller skapa kultur efter sina språk och förutsättningar.

Nationella minoriteter

Genom Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk har Sverige fem erkända nationella minoriteter med lagstadgade rättigheter sedan 2010: judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar, samt fem minoritetsspråk: jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli.

Bibliotekslagen, museilagen och språklagen berör särskilt nationella minoriteters rättigheter. Regeringens proposition *En stärkt minoritetspolitik* utvecklar den fortsatta inriktningen för minoritetspolitiken i de delar som inte är lagstiftning. Systematik, långsiktighet och de nationella minoriteternas egenmakt är nyckelfaktorer i det fortsatta

⁵⁰ Jeppson, Cecilia och Lindgren, Monica. Exploring Equal Opportunities: Children's Experiences of the Swedish Community School of Music and Arts. *Research Studies in Music Education*. Vol 40. no 2. 2018.

genomförandet.⁵¹ Det innebär att personer som tillhör de nationella minoriteterna både kan bidra med sin expertis och får reella möjligheter till inflytande och delaktighet.

Minoritetslagen är hela Västra Götalandsregionens ansvar. Beredningen för mänskliga rättigheter har ett samordnande uppdrag för minoritetspolitiken och kulturnämnden har ett särskilt ansvar för de frågor som omfattas i kulturnämndens reglemente.⁵² Kulturnämnden ska stödja och avsätta resurser till minoriteternas organisationer och projekt samt formulera tydliga mål och utvecklingsinsatser i styrdokument och uppdrag till kulturverksamheter. Indirekt ska kulturnämnden bidra med kunskapsstöd och samverka med kommunerna – speciellt med de kommuner som är förvaltningsområden för lokala samråd, folk- och skolbibliotek, museer och folkbildningsverksamheter med särskilt fokus på den unga generationens rätt till identitet, språk och kultur.

Teckenspråkiga

I Sverige är det svenska teckenspråket dövas modersmål eller förstaspråk och en egen språklig gemenskap. Språklagen, som trädde i kraft den 1 juli 2009, reglerar att staten, regionerna och kommunerna har ett särskilt ansvar för att skydda och arbeta för teckenspråket.⁵³ Den teckenspråkiga minoriteten har lika stor rätt att få sin historia och kultur synliggjord och berättad, liksom att få skapa och ta del av olika kulturupplevelser, som majoritetsbefolkningen har tillgång till.

Erfarenheter från regionala projekt och plattformar som arbetat för att höja statusen för teckenspråkiga behöver tas tillvara och vidareutvecklas i samråd med och utifrån teckenspråkigas egna utgångspunkter och behov. De tekniska och digitala verktyg som finns behöver användas i större utsträckning för att minska gränserna i kommunikationen mellan det tecknade och det talade språket.

Prioriteringar inom arbetet för nationella minoriteter och teckenspråkiga är att

- **sprida kunskap om de nationella minoriteterna och teckenspråkigas rättigheter genom att erbjuda kunskaps- och samordningsstöd om nationella minoriteters rättigheter till kommunernas lokala kulturverksamheter**
- **säkerställa de nationella minoriteterna och teckenspråkigas lagstadgade rättigheter genom att medverka till regional samordning med tydliga riktlinjer, åtgärder och ansvarsfördelning**
- **stärka nationella minoriteter och teckenspråkigas egenmakt och tolkningsföreträdare att själva formulera kultur- och kvalitetsbegrepp i samråd och dialog med respektive minoritetsgrupp.**

Fristad för yttrandefrihet

Yttrandefrihetsgrundlagen från 1992 och Tryckfrihetsförordningen från 1766 är de två mediegrundlagarna. De ger alla invånare grundlagsskyddad rättighet att fritt uttrycka sina

⁵¹ Prop. 2017/18:199. *En stärkt minoritetspolitik.*

⁵² Västra Götalandsregionen. *Reglemente för kulturnämnden.* 2015.

⁵³ SFS 2009:600. *Språklag.*

åsikter. I Tryckfrihetsförordningen står bland annat att ”var och en är gentemot det allmänna tillförsäkrad frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Inskränkningar av tryck- och yttrandefriheten gäller till exempel upplysningar eller påståenden som kan äventyra landets säkerhet eller utsätta människor, enskilda eller folkgrupper, för andras missaktning”.

I många länder är yttrandefriheten starkt begränsad av totalitära regimer. Kritik av makten bestraffas hårt. Unescos rapport *World Trends in Freedom of Expression and Media Development* visar tydligt på de utmaningar som världen står inför – hatpropaganda på nätet ökar, falska nyheter sprids och säkerheten för allt fler journalister och konstnärer hotas.⁵⁴

2014 beslutade Västra Götalandsregionen att bli en fristad – att vara en tydlig röst för yttrandefrihet och mänskliga rättigheter – genom att söka medlemskap i The International Cities of Refuge Network (ICORN). ICORN är en oberoende medlemsorganisation för städer och regioner över hela världen som erbjuder skydd för författare, journalister och konstnärer vars yttrandefrihet förbjuds och hotas av regimen i hemlandet. Sverige är det land som har flest fristäder inom ramen för ICORN. Dessutom är flera av universiteten och högskolorna i Västra Götaland medlemmar i Scholars at Risk, ICORN:s motsvarighet för hotade forskare.

Eftersom en fristadskonstnär som behöver skydd nästan alltid får det i en kommun beslutade Västra Götalandsregionen att agera genom att ge stöd till de kommuner i som väljer att bli en fristad. 2019 var Göteborg och Uddevalla de fristäder som kulturnämnden gav kunskapsstöd och ekonomiska medel, ytterligare fristäder diskuteras.

Flera aktörer, bland annat Bokmässan, det nationella nätverket för Sveriges fristäder och Svenska PEN har tagit kontakt med Västra Götalandsregionen med önskemål om utökade eller nya samarbeten.

Prioriteringar inom fristad för yttrandefrihet är att

- **höja rösten och kommunicera värdet av yttrandefrihet och demokrati genom att förmedla fakta och fristadskonstnärernas egna berättelser**
- **stödja och uppmuntra kommuner i Västra Götaland att bli en fristad och initiera interkommunal samverkan genom att erbjuda regional samordning och ekonomiskt stöd.**

Kulturella och kreativa näringar och platsutveckling

Kulturella och kreativa näringar (KKN) är företag som har kulturskapande och kreativitet, såsom arkitektur, film, musik, dataspel, design och olika former av scenkonst, som bärande affärsidé. KKN-sektorn påverkas alltså av både kultur- och näringslivspolitik. Kulturens betydelse inom företagandet är inte bara som egen företagsamhet, utan den har också

⁵⁴ Unesco. *World trends in freedom of expression and media development: global report 2017/2018*. Storbritannien: University of Oxford. 2018.

potential för utvecklingen av andra affärsområden genom sin kreativa och innovativa karaktär.

Västra Götalandsregionens strategi för att stödja utvecklingen av KKN-sektorn formuleras i treåriga program. Programmen tas fram i samverkan mellan kulturnämnden och regionutvecklingsnämnden. Syftet är att skapa förutsättningar för en stark, långsiktig och hållbar tillväxt av de kulturella och kreativa näringarna. Västra Götalandsregionens definition av KKN omfattar följande branschgrupper med branschkatgorier inom parentes: arkitektur, audiovisuellt (audiovisuella lagringsmedier⁵⁵, dataspel, film och TV, radio), bild och form (design, foto, konst, konsthantverk), kulturarv (arkiv, historiska och arkeologiska platser, museer, slöjd och hantverk), litterärt skapande, bibliotek och press, mode, reklam samt scenkonst (kulturutbildning, musik). Programmets övergripande mål 2018–2020 är att Västra Götaland ska ha den högsta tillväxten inom KKN-sektorn i landet och att det ska finnas utvecklad och långsiktigt fungerande infrastruktur för att stödja utveckling och hållbar tillväxt inom området. Strategierna för att uppnå detta är formulerade inom tre insatsområden: branschutveckling, platsutveckling samt företags- och kompetensutveckling.

Det finns många utmaningar för KKN-sektorn. Samhällstrender som globalisering, urbanisering och digitalisering påverkar de olika branscherna i olika riktningar. De flesta branscher har fått ställa om från analogt till digitalt och till nya krav, affärsmodeller och distributionskanaler.

En utmaning är att behålla och öka återväxten av utövare inom KKN-branscherna. Eftersom det är svårt att livnära sig inom många yrken, särskilt inom den konstnärliga kärnan, krävs särskilda insatser för att attrahera unga. Internationalisering är många gånger en outnyttjad potential för branschen.

En annan utmaning är klyftorna mellan stad och land. Det krävs särskilda insatser för branschernas utveckling på landsbygden, eftersom städerna har ett försprång i sin koncentration av kreativa personer och företag. Västra Götalandsregionen stödjer därför sedan flera år tillbaka forskning och metodutveckling för platsutveckling. Samtidigt har regionen riktat särskilda stöd till olika orter för att stimulera samverkan mellan kulturföretagare i syfte att öka platsernas attraktivitet och tillväxt inom projektet Hållbara platser. Projektet är tänkt att övergå i en permanent verksamhet med processtöd för platsutveckling. Platsutvecklingen har som mål att skapa samverkan mellan KKN-sektorn och övrigt näringsliv, exempelvis turism-/besöksnäringen.

Prioriteringar inom KKN är att

- **öka hållbar affärsutveckling inom KKN-branscherna och deras bidrag till innovationsutveckling i övrigt näringsliv genom att stimulera branschspecifik och tvärsektoriell samverkan**
- **främja hållbar platsutveckling genom att stödja samverkan mellan kulturföretagare, kulturorganisationer och det lokala näringslivet för att lyfta platsens attraktivitet med kunskap, metodutveckling och processtöd**

⁵⁵ Audiovisuella lagringsmedier avser reproduktion av inspelningar och specialiserad butikshandel med oinspelade band och skivor för musik och bild (Tillväxtverket. *Kreametern – metodrapport. Metod och källor till svensk statistik för kulturella och kreativa näringar*. Rapport 0258. Stockholm. 2018.)

- **stärka kulturföretagarnas möjligheter att leva på sina verksamheter genom att utveckla väl fungerande stödformer och bidra till ökad digital kompetens och konkurrenskraft nationellt och internationellt.**

Internationalisering

Västsvetrike har en lång historia av internationella relationer. Handelskontakter, exportmarknader och långväga vänskapsrelationer har präglad utvecklingen – människor har rest ut och kommit hem, nya invånare har bidragit med erfarenheter.

I Sverige finns idag invånare från närmare 200 länder som tillsammans talar nästan lika många språk.⁵⁶ Kulturpolitiken står inför utmaningen att på bästa sätt ta tillvara interkulturell erfarenhet och internationella kontakter, utveckla och förnya konsten och kulturen, stärka den interkulturella dialogen och bidra till det regionala utvecklings- och påverkansarbetet.

Västra Götalandsregionen äger två bolag med tydlig internationell prägel – GöteborgsOperan och Göteborgs Symfoniker. GöteborgsOperan har medarbetare med 30 olika nationaliteter och vid provspelningar till Göteborgs Symfoniker ansöker musiker från hela världen. Även kulturlivet skrider över nationsgränser. Till exempel skriver en somalisk författare i norra Göteborg romaner som går upp på topplistan i det forna hemlandet.⁵⁷

Internationell kulturpolitik bedrivs på flera olika nivåer och påverkar Västra Götaland på olika sätt. FN:s kulturpolitik drivs av Unesco med fokus på frågor om yttrandefrihet, jämställdhet, mångfald och interkulturell dialog. Genom EU-samarbeten och flernivåsamverkan har regionerna fått unika möjligheter att påverka och utveckla gemensamma intressen i direkt samarbete. Kultursamarbete sker dels genom Kreativa Europa och andra EU-program, dels genom nätverk och samlarbetsorganisationer för kultur och innovation i Europa. Nordiska ministerrådet och Nordisk kulturfond arbetar för att Norden ska vara en föregångare som kreativ och öppen konst- och kultureregion. Statens kulturråd och Svenska institutet har internationella riktlinjer som syftar till att öka det internationella utbytet för att fler ska få tillgång till konst och kultur med mångfald och kvalitet från hela världen.⁵⁸

I Västra Götalandsregionens internationella påverkansarbete är kulturen central för att ta tillvara västsvenska intressen och påverka beslut på nationell och europeisk nivå. Genom kultur går det att väcka nyfikenhet och skapa attraktion och mervärde till de frågor som regionen driver. Även nationell utrikes- och säkerhetspolitik koncentrerar sig allt mer på konfliktförebyggande och fredsfrämjande åtgärder där kulturen kan vara betydelsefull. Vid sidan av mer hårdför utrikespolitik kan kulturdiplomati och så kallad mjuk makt bidra till internationella relationer som bygger på ömsesidig förståelse och interkulturell dialog.

Sverige har ett förhållandevis lågt antal sökta och erhållna EU-medel. Västra Götalandsregionen har gett organisationen TILLT i uppdrag att öka kunskapen om EU-

⁵⁶ Institutet för språk och folkminnen. *Om minoritetsspråk*. 2019.

<https://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/minoritetssprak/om-minoritetssprak.html> (Hämtad 2019-04-08)

⁵⁷ Abdillahi Husein i Gårdsten skriver på somali. Hans senaste bok utkom i 250 000 exemplar i Somalia.

⁵⁸ Nordiska ministerrådet. *Strategi för det nordiska kultursamarbetet 2013-2020*, 2012, reviderad 2016.

Statens kulturråd *Kulturrådets internationella strategi 2016-2018*. 2015.

medel och få fler kulturaktörer, organisationer och kommuner att söka.⁵⁹ TILLT arrangerar informations- och inspirationsträffar och hjälper till med partnerskap, budgetarbete, coaching etc. Det finns även centrumbildningar som på olika sätt främjar medlemmarnas möjligheter till internationella utbyten.

Internationella relationer är ofta personberoende – och därmed sårbara och sköra. Långsiktighet, tålmod, generositet, interkulturell dialog och ömsesidighet är nyckelord för att få till stånd hållbara samarbeten som tar hänsyn till internationella kontakter och klimatpåverkan. Med rätt strategi kan kulturen väcka nyfikenhet inför omvärlden, skapa intresse för internationalisering och interkulturellt utbyte, bryta gränser och bidra till att minska utanförskapet.

Kulturnämndens arbete för att öka internationaliseringen består dels av fokus på att främja internationellt kultursamarbete och öka konstnärers och kulturaktörers internationella kontakter, dels genom påverkansarbete via exempelvis europeiska medlemsorganisationer. Bland annat är Västra Götalandsregionen medlemmar i Assembly of Regions (AER), Nordsjökommissionen, European Cultural Tourism Network (ECTN) och Regional Initiative for Culture and Creativity (RICC).

Kommunerna i Västra Götaland har i olika hög grad internationella kontakter och efterfrågar en strategisk samordning av det regionala internationella arbetet. Utmaningarna framöver är att på ett strategiskt sätt möta konstnärers och kulturutövares behov av internationalisering, stärka de internationella kontakter som redan finns hos organisationer och kommuner, bättre nyttja existerande internationella nätverk och med kulturens hjälp bidra till den regionala påverkansagendan.

Prioriteringar inom internationalisering är att

- **främja konstnärlig utveckling, mångfald och kvalitet i kulturutbudet genom strategiska satsningar på internationellt utbyte och internationella nätverk för konstnärer, organisationer och kommuner**
- **stärka europeiskt kultursamarbete och öka antalet EU-ansökningar från Västra Götaland genom informationsinsatser och vägledning samt genom att skapa möjligheter för kulturorganisationer att ingå i europeiska nätverk**
- **medverka till den regionala påverkansagendan och beslutade strategiska förflyttningar utifrån regionala prioriteringar och behov.**

Kultur och hälsa

Kultur och hälsa är ett tvärsektorielt område där konst och kultur används för sjukdomsförebyggande och läkande processer. Världshälsoorganisationen definierar hälsa som ”ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande, inte endast

⁵⁹ Under 2015–2017 fick 28 aktörer stöd av TILLT:s EU-desk. Det resulterade i nio ansökningar till Kreativa Europa varav fyra beviljades. Kulturnämnden avsatte 1 630 tkr till medfinansiering + EU-desk. Tillbaka till regionen kom 3 470 tkr i EU-stöd, det vill säga drygt två gånger insatsen exklusive TILLT:s egna samarbetsprojekt.

frånvaro av sjukdom och funktionsnedsättning”.⁶⁰ Kulturen har en viktig roll för hälsan, inte minst i förmågan att förebygga ohälsa genom att skapa mening och värde. Att delta i kultur och att själv skapa bidrar till ökat välbefinnande och en bättre folkhälsa.⁶¹ Med det synsättet kan kultursatsningar generellt ses som en investering för att öka människors hälsa och känsla av ett meningsfullt liv.

Västra Götalandsregionen arbetar både hälsofrämjande och förebyggande med kultur och hälsa, bland annat genom aktiviteter under sjukdomstiden och som terapeutiska metoder under tillfriskningsperioden. Kulturnämnden har i uppdrag från regionfullmäktige att dels främja kultur och hälsa, dels samverka med regionutvecklingsnämnden, miljönämnden och hälso- och sjukvårdsnämnderna för en jämställd och jämlik hälsa. Strategin för omställning av hälso- och sjukvården i Västra Götalandsregionen betonar vikten av att invånarna blir delaktiga i sin egen vård för att kunna ta ansvar för att förbättra och bibehålla sin hälsa.⁶²

Kulturnämnden stödjer pilotprojekt som bedömts ha möjlighet att drivas vidare inom folkhälsan, hälso- och sjukvården eller omsorgen på längre sikt. Nämnden har stöttat en rad satsningar, från forskningsprojekt och förstudier till konstateljéer, sjukhusclowner och biblioterapi. I ett utvecklingsprojekt samarbetar Nordiska Akvarellmuseet med Rise Interactive för att med ny teknik och pedagogiska metoder kunna erbjuda konstvandringar för människor som inte själva kan ta sig till museet. Flera folkbibliotek i regionen har utvecklat biblioterapeutiska arbetssätt för att med hjälp av litteratursamtal och skrivande främja hälsa och välbefinnande. De har också använt metoden shared reading för att främja hälsa och minska utanförskap och psykisk ohälsa. Det finns en rad pilotprojekt som utgår från olika konstarter som framöver kan utvecklas och implementeras i större skala.

Utmaningarna inom området är flera, bland annat att bättre förebygga och bidra till minskad psykisk ohälsa. Folkhälsomyndigheten beräknar att 20–40 procent av befolkningen lider av psykisk ohälsa. Bland unga kvinnor (17–29 år) är nedsatt psykiskt välbefinnande runt 28 procent.⁶³ Enligt Socialstyrelsen lider runt 20 procent av alla äldre (65 år och uppåt) av psykisk ohälsa, vilket bara är en av utmaningarna som en åldrande befolkning ställer hälso- och sjukvården och omsorgen inför. Psykisk ohälsa ökar bland barn och unga. Kultur kan spela en viktig roll för att förebygga psykisk ohälsa och som ett komplement till annan medicinsk behandling.

En andra utmaning är att utveckla verktyg för att arbeta med kulturmedvetenhet. Tanken med sådana verktyg är att överbrygga språkliga och kulturella skillnader och barriärer. Det i sin tur kan bidra till en jämlik vård.

En tredje utmaning är att med hjälp av ett personcentrerat perspektiv och narrativ medicin öka förståelsen för sjukdomsbilden. I det personcentrerade arbetssättet är patienten en medspelare och medutvecklare av vården snarare än en passiv mottagare. Narrativ medicin handlar om att känna igen, absorbera, tolka och beröras av patientens berättelse.⁶⁴ Detta synsätt framhåller personen bakom sjukdomen och vikten av att se dennes behov och

⁶⁰ WHO. *Constitution*. <https://www.who.int/about/who-we-are/constitution> (Hämtad 2019-04-02)

⁶¹ All Party Parliamentary Group on Arts, Health and Wellbeing. *Creative Health: The Arts for Health and Wellbeing*. 2017.

⁶² Västra Götalandsregionen. Regionfullmäktige. *Strategi för omställning av hälso- och sjukvården i Västra Götalandsregionen*. 2017. s 3.

⁶³ Folkhälsomyndigheten. *Hälsa på lika villkor*. 2018.

⁶⁴ Charon, Rita. *Narrative medicine – Honoring the Stories of Illness*. 2008.

styrkor. Kultur kan bidra till att utveckla arbetet med och uttrycksformerna för patientens berättelse.

En fjärde utmaning är att stärka kulturens roll i omsorgen. Detta måste ske i samverkan med kommuner, kommunalförbund och folkbildning.

Prioriteringar inom kultur och hälsa är att

- **medverka till minskad psykiska ohälsa hos unga och äldre genom samarbete mellan folkhälsa, hälso- och sjukvård, kultur och andra berörda sektorer**
- **utforska kulturens läkande egenskaper i pilotprojekt med fokus på kulturmedveten vård och patientberättelser som bedöms ha förutsättning att bedrivs på lång sikt**
- **främja ett gott liv genom att stärka kulturens roll i omsorgen i samverkan med kommunalförbund, kommuner och folkbildning.**

Idrott

Idrottsrörelsens förenings- och folkbildningsverksamhet är en av grundbultarna i den demokratiska infrastrukturen och är en motor för gemenskap, glädje, passion och bildning. Det är värden som stärker den enskilde och har betydelse för det goda livet.

Västra Götalandsregionen stödjer Riksidrottsförbundets vision om en idrottsrörelse där alla har rätt att vara med utifrån sina förutsättningar. Alla som vill ska få vara med i föreningsdriven idrottsverksamhet.

Trots visionsarbete och ideella insatser brottas idrotten fortfarande med problem som i vissa fall är specifika för idrottsrörelsen. Två av de interna utmaningarna handlar om selektionsprinciper kopplade till kön respektive funktionsnedsättning.⁶⁵ Inom idrotten är kön den främsta selektionsprincipen och könsstereotypa uppfattningar reproduceras inom de flesta nivåer. Barn och ungas idrottsvanor är i hög grad styrda av könstillhörighet. Människor med funktionsnedsättningar är en marginaliserad grupp inom idrotten och hänvisas i många fall till specialidrotter.

Föreningsengagemanget är ojämnt spritt i samhället. En utmaning är att nå och angå de som inte är aktiva i föreningslivet, exempelvis ensamstående kvinnor med barn, invånare i socioekonomiskt utsatta områden, ålderspensionärer, personer med låg utbildning och inkomst samt personer med funktionsnedsättning. Särskilt angeläget är att nå kvinnor med utländsk bakgrund, att få unga män att engagera sig i idrottens folkbildningsverksamhet och att intensivt arbeta med hbtq-frågor.

⁶⁵ Riksidrottsförbundet har tagit fram Strategi 2025 som i mångt och mycket handlar om dessa problem, se <https://www.strategi2025.se/>. Det finns dessutom en omfattande forskning kring idrott och idrottsrörelsen, exempelvis: Larsson, Håkan och Johansson, Susanne. *Genus och heteronormativitet inom barn- och ungdomsidrott - Könsmonster i idrottsdeltagande och regelverk inom idrott*. 2012. eller Centrum för idrottsforskning. *Resurser, representation och "riktig" idrott - om jämställdhet inom idrotten*. 2017.

Ur ett folkhälso- och demokratiperspektiv är det viktigt att barn och ungas fysiska aktivitet ökar och att de bibehåller sitt engagemang i föreningslivet. Ämnet rörelseförståelse, eller physical literacy, betonar främst barn och ungas motorik, självförtroende, motivation och kompetens för att röra sig under hela livet. Konceptet kan förbättra förutsättningarna för fler barn och unga att nå de rekommenderade nivåerna av en timme fysisk aktivitet per dag.

Prioriteringar inom idrott är att

- **öka andelen barn och unga som är aktiva i idrotts-, och friluftsliv genom att tillsammans med föreningsliv, kommuner och näringsliv utveckla konceptet rörelseförståelse.**
- **verka för en jämlik, jämställd och demokratisk idrottsrörelse och för allas rätt till idrott, genom att utveckla ett nytt regionalt idrottspolitiskt program.**
- **stärka samverkan mellan den ideella idrottsrörelsen och regionala verksamheter inom områdena kultur och hälsa samt barn och ungas fysiska aktivitet för att nyttja kunskap, och engagemang.**

Flernivåsamverkan för att möta utmaningar

Samtiden och framtiden kännetecknas av komplexa utmaningar som kräver kreativa utvecklingsidéer för att möta samhällsförändringar och människors behov. Förändringar sker i snabbare takt än tidigare. Offentlig sektor måste bli bättre rustad för att möta det vi ännu inte känner till. Detta förutsätter samverkan på flera administrativa nivåer.

Flernivåsamverkan kallas även samhällsstyrning och är mer horisontell och nätverksbaserad än formell styrning. Nivåerna – internationell, nationell, regional och kommunal – interagerar idag sinsemellan och utvecklar gemensamma intressen i direkt samarbete. Flernivåsamverkan bygger på delaktighet och kan innehålla konsultationer, inkluderande beslutsprocesser och medborgardialog.

Eftersom det regionala utvecklingsuppdraget är dynamiskt och regelbundet inkluderar nya frågor och perspektiv, behöver det finnas en väl fungerande samverkan, dels mellan administrativa och nivåer, dels mellan olika politikområden. För att få flernivåsamverkan att fungera är det viktigt att identifiera gemensamma mål och att samtliga parter förstår sina respektive roller och hur de kan ha nytta av varandra. Statliga myndigheter behöver ha kunskap och förståelse för det regionala utvecklingsarbetet och den regionala nivån bör veta hur den nationella verkar.⁶⁶ Likaså behöver regionerna kunskap om den kommunala nivåns ambitioner för att komplettera och förstärka det arbetet.

Under strategiperioden prioriterar Västra Götalandsregionen samverkan mellan nivåer och politikområden för att utveckla kulturen och öka deltagandet i kulturlivet. Kulturpolitiken

⁶⁶ Tillväxtverket. *Statliga myndigheters medverkan i det regionala tillväxtarbetet*. 2018.

behöver aktivt interagera med andra politikområden för att visa på kulturens självklara värde och kapacitet i samhällsutvecklingen.

Kultursamverkansmodellen ett exempel på flernivåsamverkan

Kultursamverkansmodellen är till för att decentralisera inflytandet på kulturpolitiken. Modellen förutsätter dialog med kommuner, kommunalförbund, det fria kulturlivet och det civila samhället. Decentraliseringen ökar utrymmet för regionala prioriteringar i linje med statliga, regionala och kommunala mål – att ge alla invånare möjlighet att ta del av ett varierat kulturutbud präglad av förnyelse och kvalitet samt att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.⁶⁷

Kulturverksamheter som tilldelas medel genom kultursamverkansmodellen finns i flera kommuner. Samverkan mellan region, kommun och institution/organisation baseras på samfinansiering och dialog för verksamhetens utveckling.

Under strategiperioden prioriterar Västra Götalandsregionen fortsatt utveckling av modeller och strukturer för hur regionalt och statligt finansierad kulturverksamhet kan komma fler kommuner och därmed invånare till gagn.

Nationell, regional och kommunal samverkan utvecklar kulturen

Kulturnämnden har överenskommelser med de nationella myndigheterna Konstnärsnämnden, Nämnden för hemslöjdsfrågor, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Riksteatern, Statens fastighetsverk och Svenska Filminstitutet. Syftet är att stärka regionens och kommunernas utveckling inom kulturområdet med omvärlds- och sakkunskap.

Under strategiperioden kommer Västra Götalandsregionen att undersöka samverkan med ytterligare nationella myndigheter, till exempel Boverket, Statens konstråd, Statens medieråd, Statens musikverk och Statens centrum för arkitektur och design, med utgångspunkt i strategins prioriteringar.

Västra Götalandsregionen samverkar med kommunerna för att utveckla kulturen genom att stärka invånarperspektivet, tydliggöra rollfördelning, tydliggöra utvecklingsbehov och underlätta för interkommunal samverkan i kulturfrågor. Kommunerna har det grundläggande offentliga ansvaret och den avgörande basfinansieringen för det lokala kulturlivet. Beslut ska tas så nära invånaren som möjligt – det som bäst görs på kommunal nivå ska hanteras där. Regionala insatser kompletterar och stärker den kommunala kulturpolitiken för att ta tillvara synergier och skapa mervärde.

Kommunerna i Västra Götaland är organisatoriskt uppdelade i fyra kommunalförbund: Boråsregionen Sjuhärads kommunalförbund, Göteborgsregionens kommunalförbund, Fyrbodals kommunalförbund och Skaraborgs kommunalförbund. Kulturnämnden har tillsammans med regionutvecklingsnämnden och miljönämnden överenskommelser med tre av kommunalförbunden. Kultur ingår inte i Göteborgsregionens kommunalförbunds verksamhet och därför har kulturnämnden istället en överenskommelse med delregionens kultur- och fritidschefsnätverk. Överenskommelserna samlar resurser för genomförande och finansiering av den regionala utvecklingsstrategin och kulturstrategin.

⁶⁷ Prop. 2009/10:3 *Tid för kultur*

Kommunerna i Västra Götaland har prioriterat att följande områden ska utvecklas i samverkan med regionen de kommande fyra åren:

- Kulturskola och ungas eget skapande
- Bibliotek och läsfrämjande
- Kulturella och kreativa näringar, besöksnäring och platsutveckling
- Natur- och kulturarv och kulturmiljö
- Gestaltad livsmiljö och offentlig konst
- Folkbildning och idrott
- Kultur och hälsa

Västra Götalandsregionen arbetar fram specifika prioriteringar, konkreta aktiviteter och rollfördelning för genomförande tillsammans med kommunalförbund och kommuner under strategiperioden. Detta med hänsyn till det kommunala självstyret.

Under strategiperioden prioriterar Västra Götalandsregionen att ytterligare stärka och utveckla strukturer för såväl interregional och interkommunal samverkan som samverkan om gemensamma frågor mellan kommunerna och regionen.

Så ska strategin genomföras och följas upp

För att nå de uppsatta målen och genomföra den strategiska förflyttningen måste mänskliga rättigheter, kunskap och samverkan vara i fokus. I uppgiften att synliggöra kulturens värde för samhällsutvecklingen är det uppföljning och analys som är förutsättningar för framgång.

Rättighetsbaserat arbetssätt ska genomsyra helheten

Kulturnämndens människorättsbaserade arbetssätt utgår från principen rättighetsbärare och skyldighetsbärare. Rättighetsbärarna är dels invånarna som tar del av våra verksamheter, påverkas av beslut och är närstående eller boende i verksamhetens närområde, dels medarbetarna i förhållande till arbetsgivaren. Skyldighetsbärarna är förtroendevalda politiker, anställda chefer och anställda medarbetare. De har ansvar att se till att rättighetsbärarna får sina mänskliga rättigheter tillgodosedda.

Mänskliga rättigheter är inte bara mål, utan också medel för arbete i linje med FN:s konventioner om mänskliga rättigheter. FN har tagit fram fyra principer som ska underlätta det människorättsbaserade arbetet: värdighet och egenmakt, jämlikhet och ickediskriminering, delaktighet och inkludering samt ansvar och transparens. Hela Västra Götalandsregionens arbete ska genomsyras av dessa fyra principer. Till hjälp finns vägledningen *5 steg i rätt riktning*, framtagen av avdelningen för social hållbarhet.⁶⁸

Även Agenda 2030 med de 17 globala målen är ett arbete för att förverkliga FN:s konventioner om mänskliga rättigheter. Processen med att omsätta Agenda 2030 ska ske människorättsbaserat.

⁶⁸ Västra Götalandsregionen. *5 steg i rätt riktning – vägledning för människorättsbaserat arbete*. 2019.

Genomförande förutsätter kunskap och samverkan

För att genomföra den strategiska förflyttning som preciseras i strategin behövs kunskap och nya idéer från ett brett spektrum av aktörer – inom såväl kultursektorn som de offentliga och privata sektorerna. Att förverkliga den regionala kulturpolitiska utvecklingen förutsätter flernivåsamverkan, ekonomiska insatser såsom långsiktiga uppdrag, strategiska insatsområden, verksamhetsstöd och utlysning av projektstöd eller överenskommelser med kommunalförbund och i vissa fall enskilda kommuner. Kulturnämnden strävar efter att så långt som möjligt arbeta evidensbaserat genom att ta till sig och ibland initiera forskning inom sitt verksamhetsområde.

Västra Götalandsregionens styrmodell innehåller rollerna ägare, beställare och utförare. Kulturnämndens reglemente beskriver regionstyrelsens ägaransvar för helheten och att verksamheten i stort bedrivs ändamålsenligt. Kulturnämndens beställaransvar består av att finansiera och ange inriktning för verksamheter samt att följa upp och utvärdera beställningar och uppdrag utifrån regionfullmäktiges mål och riktlinjer. Utförarna genomför det som är överenskommet i beställningen eller uppdraget. Utförare kan vara helägda regionala bolag, förvaltningar inom egen regi eller externa företag och organisationer. 2019 gav kulturnämnden 28 gemensamt formulerade långsiktiga uppdrag till utförare. Uppdragen utgår från kulturstrategin och omprövas eller omformuleras var tredje år.

Eftersom kulturstrategin gäller i fyra år kan prioriteringarna inte vara alltför detaljerade. Konkreta insatser, prioriteringar och finansiering relaterade till kulturstrategins genomförande står i kulturnämndens årliga detaljbudgetar.

Uppföljning och analys för att synliggöra kulturens värde

Kulturnämnden tillsammans med avdelningen för samhällsanalys följer kontinuerligt upp resultat och utvärderar effekter av kulturpolitiken. Syftet är att säkerställa att de medel som kulturnämnden fördelar når önskade resultat inom deltagande, självständighet och samhälle. De långsiktiga uppdragen har stor vikt. Under de tre år ett uppdrag gäller, ska de följa en plan för genomförande, uppföljning och utvärdering.

Västra Götalandsregionen rapporterar årligen till Statens kulturråd inom ramen för kultursamverkansmodellen, riktlinjerna för kvantitativ och kvalitativ uppföljning och särskild uppgiftsinsamling. Kultur databasen är ett användbart verktyg för insamling av kvantitativa data och som gör det möjligt att jämföra regional och nationell kulturstatistik över tid.

Västra Götalandsregionen samarbetar med SOM-institutet, en opartisk undersökningsorganisation inom samhälle, opinion, medier vid Göteborgs universitet, för att följa utvecklingen ur ett invånarperspektiv. SOM-undersökningarna ger kunskap om invånarnas kulturvanor och fungerar som underlag för tvärvetenskapliga analyser över tid på nationell, regional och kommunal nivå.

Systematisk uppföljning skapar bättre förutsättningar för analyser och utvärderingar. Vid behov utreder och utvärderar kulturnämnden specifika konst- och kulturområden, men även verksameters arbete med exempelvis deltagande, jämställdhet och tillgänglighet. Kulturpolitikens effekter är dock svåra att mäta. Inte sällan genererar satsningar inom konst och kultur positiva effekter i andra samhällsområden. Därför är effektutvärderingar

utformade för att bättre synliggöra kulturens värde i samhällsutvecklingen ett område för Västra Götalandsregionen att utveckla framöver.

Samråd och samverkan grund för utveckling

För att kunna utveckla kulturpolitiken på bästa sätt behöver många få komma till tals. Västra Götalandsregionen samverkar med kulturlivets aktörer och med kommuner. De olika formerna för samråd och samverkan har olika syften.

Fånga behov tillsammans med kulturlivets aktörer

Västra Götalandsregionen har kontinuerliga samråd med verksamheter som har långsiktiga stöd, verksamhetsstöd och treåriga kulturstrategiska utvecklingsstöd samt med folkbildningens organisationer. Samråden är till för att fånga upp kapacitet och behov kopplade till kulturstrategins genomförande. Dialog med kulturlivets aktörer och invånare sker även via förvaltningar, institutioner och organisationer som utför regional kulturverksamhet.

I beredning inför stipendier och utvecklingsprojekt deltar konstnärliga referensgrupper, vars medlemmar utses av centrumbildningarna. Syftet är att förstärka principen om armlängds avstånd och garantera en rättssäker process.

Hitta gemensamma ambitioner och lösningar med kommuner

Kulturnämnden bjuder in till delregionala kulturpolitiska dialoger – ett forum för förtroendevalda och förvaltningschefer från kommuner och kommunalförbund i Västra Götaland. Syftet är att identifiera gemensamma ambitioner, prioriteringar och potentiell samverkan ur ett regionalt helhetsperspektiv.

Inspirera och föra dialog med kulturting

Kulturnämnden bjuder under strategiperioden in till kulturting. Kulturtinget fungerar som en gemensam mötesplats för inspiration, kunskap och dialog om kulturpolitik ur ett kommunalt, regionalt, nationellt och internationellt perspektiv. Syftet är att förstärka dialogen inom kulturområdet mellan region, kommuner, kommunalförbund, det civila samhället och det fria kulturlivet.

Hur strategin har arbetats fram

Att ta fram en ny kulturstrategi och plan innebär intensiva samråd för att samla kunskap och erfarenheter från kommuner, kulturaktörer och det civila samhället i Västra Götaland. Syftet är att identifiera gemensamma prioriteringar ur ett regionalt helhetsperspektiv.

Under processen att ta fram kulturstrategin diskuterades kulturlivets förutsättningar, utmaningar och möjligheter. Svaren sattes sedan i relation till de förändringar som måste till om vi ska nå de önskade effekterna av den statliga och den regionala kulturpolitiken.

Kommuner, kulturaktörer och det civila samhället kom i dialogform med sina inspel. Dialogerna placerades tydligt inom ramen för Roger A Harts delaktighetstrappa, en metod för att definiera olika målgruppers delaktighet i beslutsprocesser. Trappan består av åtta steg – de tre första står för ”icke-delaktighet”, där målgruppen inte involveras på allvar, och de fem översta står för förankrad delaktighet i samförstånd med målgruppen.⁶⁹ Samråden inom kulturstrategiarbetet låg på steg 5 – målgrupperna rådfrågades och deras synpunkter togs tillvara och bearbetades i underlaget.

Kulturstrategin antas av regionfullmäktige.

Tillsammans med verksamheter med statliga medel inom kultursamverkansmodellen

Verksamheter som tar del av de statliga medlen inom kultursamverkansmodellen utgjorde kärnan i åtta av nio samråd (det nionde gällde folkbildningen). Samråden hade respektive konst- och kulturområden i centrum och utgick från frågeställningar om vad som bör göras nytt, fortsätta eller avslutas utifrån de fem strategiområdena vidga deltagandet, gynna nyskapande, utveckla kapaciteter, nyttja tekniken och öka internationaliseringen. I samråden deltog även

- organisationer som har långsiktiga uppdrag utan att ta del av statliga medel via kultursamverkansmodellen
- representanter från centrumbildningar
- representanter från akademi inom respektive konst-/kulturområden
- sakkunniga och personer med särskild kompetens att arbeta med och för barn och unga från förvaltningarna Kultur i Väst och Västarvet
- representanter från det statliga forskningsinstitutet Rise Interactive för ett IT- och digitaliseringsperspektiv.

Länsstyrelsen representerades på samrådet för natur- och kulturarv. Det breda regionutvecklingsperspektivet representerades via regionutvecklare från olika avdelningar inom regional utveckling på Västra Götalandsregionen och det kommunala perspektivet genom processledare för kulturområdet från de fyra kommunalförbunden i Västra Götaland.

Tillsammans med civilsamhället

Kulturstrategin togs fram i samråd med det civila samhället. Utgångspunkten för dessa samråd var de organisationer som har någon typ av ekonomisk överenskommelse eller annan reglerad samverkan med kulturnämnden:

- Folkhögskolor och studieförbund – ett särskilt samråd hölls i oktober 2018 enligt samma upplägg som övriga.
- Verksamhetsstöd – Folkets hus & parker, folkmusikförbund, hembygdsförbund, hemslöjdsförbund, Sveriges konstföreningar Västra Götaland och Våra gårdar

⁶⁹ Hart, Roger (1992) Children’s participation: from tokenism to citizenship. Florens: UNICEF. International Child Development Centre.

samlades till samråd i augusti 2018 för att diskutera förutsättningar att verka regionalt inom respektive fält och organisation.

- Överenskommelsen med den sociala ekonomin – ett samråd hölls i oktober 2018 efter inbjudan till alla föreningar inom överenskommelsen. Samrådet fokuserade på vidgat deltagande i kulturlivet och förutsättningar för bättre samverkan.
- Beredningen för mänskliga rättigheters fem samråd hbtq, funktion, nationella minoriteter, barnrätt, jämlikhet – särskild dialog vid ordinarie sammankomster under hösten 2018, med fokus på vidgat och jämlikt deltagande i kulturlivet. En särskild workshop hölls efter detta med företrädare för de fem nationella minoriteterna med fokus på bättre samordning och samverkan.
- Ax kulturorganisationer i samverkan och Sverok – ett särskilt samråd i december 2018 med fokus på det ideella kulturlivets förutsättningar i Västra Götaland.

Tillsammans med det fria kulturlivet

Kulturstrategin togs fram i samråd med fria kulturaktörer. Dessa samråd organiserades via de ekonomiska överenskommelser som finns mellan kulturnämnden och respektive organisationer. Med hjälp av särskilda medel från Statens kulturråd för att involvera civilsamhället och det fria kulturlivet i processen, blev fördjupade samråd med centrubildningarna möjliga:

- Centrubildningar och kollektivverkstäder – ett första samråd i augusti 2018 och ett uppföljande januari 2019. I januari presenterades arbetet med den nya kulturstrategin. Verksamhetsledare och två medlemsrepresentanter deltog. Verksamhetsledarna för centrubildningarna bjöds också in att delta i de samråden för respektive konst- och kulturområde. Centrubildningarna hade även en särskild roll i så kallade open hearings, vid fyra tillfällen i februari 2019. Då inleddes dialogen med att de presenterade sin respons på det första utkastet från den 1 februari 2019.
- Kulturstrategiska utvecklingsstöd – i maj 2018 diskuterade organisationer med kulturstrategiskt utvecklingsstöd från kulturnämnden kulturstrategin och det fria kulturlivets förutsättningar och behov.
- Övrigt – ett kulturting hölls i maj 2018. Förtroendevalda och representanter för det fria kulturlivet möttes i diskussioner om konstnärers villkor.

Genom politiska dialoger

Kulturstrategin togs fram i samverkan med kommunerna. Dialogarbetet bestod dels av delregionala kulturpolitiska dialoger, dels av särskilda politiska dialoger mellan kulturnämndens presidium och kommunalförbundens direktioner eller presidier. I november träffades kommunerna och regionen för fyra delregionala dialoger. Till dessa tillfällen bjöd kulturnämnden in förtroendevalda och förvaltningschefer med ansvar för kultur- och fritidsområdet i de 49 kommunerna. Kulturnämnden hämtade i förväg in respektive kommuns politiska prioriteringar, särskilt sådana som särskilt lämpade sig för samarbete med regionen och kommunalförbunden. Svaren i respektive delregion låg till grund för dialogmötena. I januari 2019 höll kulturnämnden ett uppföljande möte med alla kommuners kulturchefer.

Detta kommunala perspektiv beskrivs inte separat utan finns inom respektive konst- och kulturområde i strategin. Vad det gäller genomförandet tar parterna i nästa steg gemensamt fram aktiviteter och ansvarsfördelning.

Genom internt förankringsarbete

Kulturnämnden har också arbetat för att förankra kulturstrategin internt:

- Koncernkontoret – inom den egna förvaltningen skapades en dialoggrupp med representanter från alla enheter inom koncernstab regional utveckling, koncernstab hälso- och sjukvård samt koncernstab kommunikation och externa relationer. Denna grupp träffades vid ett par tillfällen för att diskutera kulturstrategin ur ett regionalt helhetsperspektiv. Gruppen kan bli en viktig del i hur strategin implementeras under perioden.
- Beredningen för hållbar utveckling (BHU) – de informerades kontinuerligt om hur arbetet med kulturstrategin gick. BHU är ett politiskt samverkansorgan för Västra Götalandsregionen och länets kommuner i frågor om hållbar utveckling, däribland kulturfrågor.
- Kulturnämnden – vid ett av de ordinarie sammanträdena under hösten 2018 hölls en workshop om önskade effekter för samhället och individen inom respektive konst- och kulturområden. Kulturnämnden informerades även kontinuerligt om arbetets fortskridande och deltog i de delregionala dialogerna. Inför beslut om att sända strategin vidare till regionstyrelsen fördes fördjupade diskussioner utifrån tjänstemannaförslag till strategi.
- Regionstyrelsens ägarutskott: informerades om arbetet under hösten 2018.